

Posuzování školní zralosti dítěte v mateřské škole

Bakalářská práce

Studijní program:

B7507 Specializace v pedagogice

Studijní obor:

Učitelství pro mateřské školy

Autor práce:

Veronika Šteřlová

Vedoucí práce:

Mgr. Radka Harazinová, Ph.D.

Katedra pedagogiky a psychologie

Zadání bakalářské práce

Posuzování školní zralosti dítěte v mateřské škole

Jméno a příjmení: Veronika Šteflová
Osobní číslo: P18000258
Studijní program: B7507 Specializace v pedagogice
Studijní obor: Učitelství pro mateřské školy
Zadávací katedra: Katedra pedagogiky a psychologie
Akademický rok: 2019/2020

Zásady pro vypracování:

Cíl:

Analýza aktivit a materiálů vybraných mateřských škol dokládajících úroveň školní připravenosti dítěte. Na základě zjištěných údajů identifikovat oblasti, ve kterých mají děti nejčastěji nedostatky a vytvořit soubor činností a didaktických materiálů podporujících reedukaci těchto obtíží.

Metody:

Analýza dostupné dokumentace daných MŠ

Dotazník

nl

Podmínky zpracování:

Pravidelné konzultace s vedoucí bakalářské práce

Analýza odborné literatury

Tvorba cíleného didaktického materiálu

Rozsah grafických prací:
Rozsah pracovní zprávy:
Forma zpracování práce:
Jazyk práce:

tištěná/elektronická
Čeština

Seznam odborné literatury:

Bednářová, J. & Šmardová, V., 2007. *Diagnostika dítěte předškolního věku: co by dítě mělo umět ve věku od 3 do 6 let*, Brno: Computer Press. ISBN 978-80-251-1829-0.

Bednářová, J. & Šmardová, V., 2015. *Školní zralost: co by mělo umět dítě před vstupem do školy 2.* vydání., Brno: Edika. ISBN 978-80-266-0793-9.

Chráška, M., 2007. *Metody pedagogického výzkumu: základy kvantitativního výzkumu*, Praha: Grada. ISBN 978-80-247-1369-4.

Langmeier, J. & Krejčířová, D., 2006. *Vývojová psychologie 2.*, aktualiz. vyd., Praha: Grada. ISBN 80-247-1284-9.

Průcha, J. & Kořátková, S., 2013. *Předškolní pedagogika: učebnice pro střední a vyšší odborné školy*, Praha: Portál. ISBN 978-80-262-0495-4.

Vedoucí práce:

Mgr. Radka Harazinová, Ph.D.
Katedra pedagogiky a psychologie

Datum zadání práce:

30. dubna 2020

Předpokládaný termín odevzdání:

29. dubna 2021

prof. RNDr. Jan Pícek, CSc.
děkan

L.S.

doc. PhDr. Tomáš Kasper, Ph.D.
vedoucí katedry

V Liberci dne 16. prosince 2019

Prohlášení

Prohlašuji, že svou bakalářskou práci jsem vypracovala samostatně jako původní dílo s použitím uvedené literatury a na základě konzultací s vedoucím mé bakalářské práce a konzultantem.

Jsem si vědoma toho, že na mou bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb., o právu autorském, zejména § 60 – školní dílo.

Beru na vědomí, že Technická univerzita v Liberci nezasahuje do mých autorských práv užitím mé bakalářské práce pro vnitřní potřebu Technické univerzity v Liberci.

Užiji-li bakalářskou práci nebo poskytnu-li licenci k jejímu využití, jsem si vědoma povinnosti informovat o této skutečnosti Technickou univerzitu v Liberci; v tomto případě má Technická univerzita v Liberci právo ode mne požadovat úhradu nákladů, které vynaložila na vytvoření díla, až do jejich skutečné výše.

Současně čestně prohlašuji, že text elektronické podoby práce vložený do IS/STAG se shoduje s textem tištěné podoby práce.

Beru na vědomí, že má bakalářská práce bude zveřejněna Technickou univerzitou v Liberci v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb., o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších předpisů.

Jsem si vědoma následků, které podle zákona o vysokých školách mohou vyplývat z porušení tohoto prohlášení.

26. dubna 2021

Veronika Šteflová

PODĚKOVÁNÍ

Ráda bych poděkovala vedoucí bakalářské práce za pomoc při vedení bakalářské práce a za její cenné rady.

Také děkuji své rodině za pomoc, podporu a trpělivost při psaní bakalářské práce i v průběhu celého studia na vysoké škole.

ANOTACE

Bakalářská práce se zabývá problematikou školní zralosti dítěte předškolního věku. Cílem bakalářské práce je analýza aktivit a materiálů vybraných mateřských škol dokládající úroveň školní připravenosti dítěte.

Teoretické části jsou věnovány čtyři kapitoly. První se zaměřuje na charakteristiku předškolního období a jednotlivých vývojových procesů. Druhá se věnuje různým etapám, které předcházejí vstupu dítěte na základní školu. Další kapitola se zabývá vymezením základních pojmů, školní zralosti, připravenosti a jejich znaků. A čtvrtá pojednává o způsobech diagnostikování školní zralosti a připravenosti předškolního dítěte.

Praktická část bakalářské práce si klade za cíl identifikovat problémové oblasti školní zralosti dítěte předškolního věku a vytvořit soubor činností a didaktických materiálů, které předcházejí těmto obtížím, popřípadě se podílejí na jejich reedukaci.

KLÍČOVÁ SLOVA

dítě předškolního věku, školní připravenost, školní zralost

ANNOTATION

The bachelor thesis deals with the issue of school maturity of a preschool child. The expected bachelor's thesis is an analysis of the activity and materials of selected kindergartens proving the level of school readiness of the child.

The theoretical parts are known four chapters. The first chapter focuses on the characteristics of the preschool period and individual developmental processes. The second chapter deals with the various stages that precede the placement of a child in primary school. The next chapter deals with the definition of basic concepts, school maturity, readiness and their characteristics. The fourth chapter deals with the method of diagnosing school maturity and readiness of a preschool child.

The practical part of the bachelor's thesis aims to identify problem areas of school maturity of a preschool child and to create a set of activities and didactic materials that prevent these difficulties, or participate in their reeducation.

KEY WORDS

child of pre-school age, school readiness, school maturity

OBSAH

ÚVOD.....	10
1 TEORETICKÁ ČÁST.....	11
1.1 CHARAKTERISTIKA DÍTĚTE PŘEDŠKOLNÍHO VĚKU.....	11
1.1.1 Tělesný a motorický vývoj	12
1.1.2 Vývoj poznávacích procesů.....	13
1.1.3 Emocionální a sociální vývoj.....	15
1.2 VSTUP DÍTĚTE DO ZÁKLADNÍ ŠKOLY	16
1.2.1 Příprava na školu.....	16
1.2.2 Nástup do školy	18
1.2.3 Zápis do školy.....	18
1.2.4 Odklad školní docházky	19
1.3 ŠKOLNÍ ZRALOST A PŘIPRAVENOST.....	20
1.3.1 Vymezení pojmů školní zralost a připravenost.....	20
1.3.2 Znaky školní zralosti	21
1.3.3 Fyzická zralost	21
1.3.3.1 Hrubá motorika	22
1.3.3.2 Jemná motorika	23
1.3.3.3 Grafomotorika	23
1.3.3.4 Lateralita	24
1.3.4 Psychická zralost.....	24
1.3.4.1 Vnímání	25
1.3.4.2 Řeč.....	26
1.3.4.3 Základní matematické představy.....	27
1.3.5 Sociální a emocionální zralost a práceschopnost	27
1.4 DIAGNOSTIKA.....	28
1.4.1 Metody pedagogické a psychologické diagnostiky	30
2 PRAKTICKÁ ČÁST	34
2.1 VÝZKUMNÉ CÍLE PRÁCE	34
2.2 VÝZKUMNÉ METODY	34
2.3 POPIS A CHARAKTERISTIKA VÝZKUMNÉHO PROSTŘEDÍ.....	35
2.4 VÝZKUM	37
2.4.1 Vyhodnocení rozhovoru.....	39

2.5	VYTVOŘENÍ SOUBORU ČINNOSTÍ A DIDAKTICKÝCH MATERIÁLŮ	44
3	ZÁVĚR A DISKUZE.....	48
4	SEZNAM POUŽITÉ A CITOVANÉ LITERATURY.....	50
5	SEZNAM PŘÍLOH	52

ÚVOD

Vstup do základní školy je významným mezníkem nejen pro děti samotné, ale i pro jejich rodiče. Se vstupem do základní školy přichází do života dítěte mnoho změn. Dítě získává nové role, roli školáka, žáka a spolužáka. Mění se prostředí, náplň činností, aktivity dítěte a nároky a požadavky, které jsou na dítě kladeny. Dále se značně mění režim dne, učí se nová pravidla chování a mění se přístup chování jak k dětem, tak i k dospělým. Na tuto novou životní etapu se musí dítě připravit tak, aby pro něho nebyla trápením a nečinila mu významné potíže. Důležitou roli v přípravě dítěte na vstup do základní školy hraje mateřská škola, která má kromě jiného za úkol vytvářet základní předpoklady pro zahájení povinné školní docházky.

Téma bakalářské práce jsem si zvolila z důvodu toho, že studuji obor učitelství pro mateřské školy a pojmy školní zralost a připravenost jsou mi blízké. Posuzování školní zralosti a připravenosti za pomoci diagnostických metod se provádí v mateřské škole, ve které bych v budoucnu ráda našla uplatnění.

Svou bakalářskou práci jsem zaměřila na problematiku školní zralosti a připravenosti v oddělení nejstarších dětí předškolního vzdělávání. Práce je členěná na část teoretickou a praktickou. V teoretické části se věnuji charakteristice předškolního období a vývoji v oblasti tělesné a motorické, kognitivní, emoční a sociální. Závěrečné kapitoly teoretické části se zaměřují na školní zralost, vstup do základní školy a diagnostiku předškolního dítěte, která nástupu do školy předchází. Cílem praktické části práce je analyzovat aktivity a dostupné materiály vybraných mateřských škol dokládající úroveň školní připravenosti. Dále pak zmapovat problematiku školní připravenosti a zralosti předškolního dítěte na povinnou školní docházku a následným výzkumným šetřením zjistit nejčastější obtíže s tím spojené. Na základě zjištěných údajů budu identifikovat oblasti, ve kterých mají děti nejčastěji nedostatky a vytvořím soubor činností a didaktických materiálů podporujících reedukaci těchto obtíží.

1 TEORETICKÁ ČÁST

1.1 CHARAKTERISTIKA DÍTĚTE PŘEDŠKOLNÍHO VĚKU

Tato kapitola se zabývá charakteristikou a vývojem dítěte předškolního věku. Pro posuzování školní připravenosti je důležité znát jednotlivé vývojové oblasti a úroveň jejich rozvoje.

Za předškolní věk je považováno období od dovršení 3 let věku a je ukončeno nástupem dítěte do základní školy, obvykle kolem 6 roku věku dítěte. Ukončení předškolního věku není stanoveno fyzickým vývojem, ale především vývojem sociálním (Vágnerová, 2012).

Vývoj předškolního dítěte zásadně ovlivňuje výchova a vzdělávací procesy, ať už spontánní nebo záměrné. Dalším důležitým faktorem, který ovlivňuje vývoj předškolního dítěte je vliv rodiny a okolí dítěte (Průcha, Kořátková, 2013). Ve vývoji a výchově zaujímá primární postavení především rodina dítěte, mateřská škola na základech rodinné výchovy staví a k dalšímu vývoji dítěte dopomáhá (Langmeier, Krejčířová, 2006).

Období předškolního věku chápeme jako fázi, ve které se dítě začleňuje do společnosti a rozvíjí oblast sociálních dovedností a vztahů. Dítě přijímá nová pravidla, především pravidla chování a seznamuje se s novým řádem. Učí se komunikovat, spolupracovat a navazovat vztahy se svými vrstevníky a vnímat autority.

Během předškolního období dítě dozrává po všech stránkách. U dítěte se mění podstatně velká část těla, ale k velkým změnám dochází i v oblasti poznávacích procesů, pohybových dovednostech a činnostech a v neposlední řadě i v emocionálním a sociálním vývoji. Dítě je hodně aktivní, dokáže si volit podněty podle svých přání a zájmů (Matějček, 2005).

Předškolní věk je často označován za „období hry“, právě hlavní činností předškolního dítěte je hra, při které se rozvíjí jeho fyzická i duševní aktivita, zájem o okolní jevy a současně se za pomoci hry rozvíjí tzv. prosociální vlastnosti (Vágnerová, 2012). Tyto vlastnosti dávají dítěti možnost začlenit se a být přijímán různými skupinami. Mezi tyto vlastnosti patří družnost, solidarita, obětavost, tolerance, soucit a soustrast (Matějček, 2000).

Tělesný a motorický vývoj

Fyzický vývoj předškolního dítěte dělíme na dvě základní vývojové oblasti, a to na tělesnou a motorickou. Ke každé z oblastí řadíme velké množství znalostí a dovedností, které se vzájemně prolínají a tvoří důležitou součást rozvoje dítěte.

V oblasti tělesného vývoje, a především jeho růstu dochází k největším změnám. Jde o individuální proces, který je ovlivněn dědičnými faktory a vlivem okolního prostředí. V období předškolního věku se mění tělesná konstituce dítěte. Dítě přestává být zaoblené, ztrácí svou tzv. baculatost a začíná růst do výšky. Dětský organismus sílí, dítě je vytrvalejší a je schopné podávat větší výkony.

Ovládání různých částí těla a schopnost pohybu dítěte je ovlivněná motorickým vývojem. V této oblasti vývoje dochází k neustálému zdokonalování. U dítěte roste kvalita pohybové koordinace a jeho pohyby jsou přesnější, plynulejší a zvládá je s větší přesností a elegancí (Langmeier, Krejčířová, 2006). Dítě se stává hbitějším s koordinovanějšími pohyby, proto je toto období vhodné pro zahájení sportů jako například jízda na kole, plavání nebo lyžování. V pěti letech dítě umí nejenom utíkat, chodit ze schodů, udržet rovnováhu na jedné noze ale i skákat, hopsat a lézt po žebříků. Dokáže házet a chytat míč, jezdit na kole nebo koloběžce. Rozvoj pohybové koordinace se projevuje u dítěte i v oblasti sebeobsluhy a samostatnosti, dítě se zvládne obléct a svléct, zavázat si tkaničky, uklidit si a pečovat o svou hygienu samo nebo jen s malou dopomocí (Mertin, Gillernová, 2015).

V oblasti motorického vývoje dochází k rozvoji motorických schopností a dovedností za pomoci vhodných podmínek, které pro dítě vytváříme. V této oblasti je velmi důležitý rozvoj jemné motoriky, která je determinovaná osifikací kostí na ruce a svalovou koordinací. Manipulace s drobnými různými materiály, kterými je dítě obklopeno, pomáhá nejen samotnému rozvoji jemné motoriky, ale také jeho zručnosti. Mezi takové materiály patří plastelína, korálky, knoflíky nebo kamínky (Mertin, Gillernová, 2015).

Na rozvoji jemné motoriky závisí rozvoj kresby. Její vývoj začíná obvykle čaranicí, kdy dítě spontánně čmárá po papíře, postupně se přesouvá do přípravného stádia, během kterého se snaží napodobit různé směry čar, základní tvary a symboly. A nakonec se pokouší ztvárnit lidskou postavu, které obvykle předchází kresba hlavonožce. V souvislosti s jemnou motorikou a kresbou se v předškolním období, obvykle kolem 4 roku se začíná vyhraňovat laterálita, dítě upřednostňuje

jednu obratnější a dominantnější ruku. Může se objevit lateralita souhlasná, nesouhlasná nebo zkřížená. (Bednářová, Šmardová, 2011).

1.1.1 Vývoj poznávacích procesů

K rozvoji kognitivních (poznávacích) procesů dochází na základě interakce předškolních dětí s jejich okolím, od kterého se učí způsob uvažování a následně si ho zvnitřní.

Problematikou a teorií kognitivního vývoje se zabýval Jean Piaget. Ten rozlišoval čtyři hlavní stádia vývoje dítěte, které jsou typická určitým přístupem k poznávání. Jednotlivá stádia jdou za sebou ve stanoveném a neměnném pořadí. Stádium senzomotorické (od narození do 2 let), stádium předoperační (od 2 do 7 let), stádium konkrétních operací (od 7 do 11 let) a stádium formálních operací (11 let a výše) (Vágnerová, 2012).

Pro předškolní období je klíčové především stádium předoperační, ve kterém dochází k rozvoji řeči a přechodu ze stádia předpojmového (symbolického) myšlení do stádia názorového (intuitivního) myšlení. Nejdříve je dítě ve fázi předpojmového myšlení. V této fázi myšlení dítě užívá slova jako „předpojmy“. Předpojmy staví na vedlejších a nepodstatných vlastnostech. Kolem čtvrtého roku věku dítěte se z předpojmového myšlení dítě dostává do fáze názorového myšlení. Uvažování předškolního dítěte se nyní pohybuje v celostních pojmech. Dítě zvládá vyvozovat závěry, tedy určovat například, čeho je méně a čeho více, ale tento úsudek je založen čistě na tom, co dítě vidí nebo vidělo. Dítě tedy neuvažuje v rámci logických operací, jeho myšlení je „prelogické“ a je vázáno na určitou činnost a aktivitu dítěte (Langmeier, Krejčířová, 2006).

V předškolním věku je myšlení dítěte výrazně egocentrické. Dítě lpí na svém vlastním názoru a názor ostatních opomíjí. Dítě se stává středem svých představ a myšlenek a velmi obtížně nahlíží na svět z jiných hledisek. Kromě způsobu, jakým dítě nahlíží na svět, existují způsoby, pomocí kterých dítě předškolního věku zpracovává a interpretuje informace a zjištění. Jedním ze způsobů je zpracovávání informací za pomoci magičnosti. Magičnost dítěti pomáhá zpracovávat a interpretovat zjištění podle jeho přání a fantazie. Dalším způsobem je antropomorfismus, dítě přisuzuje lidské vlastnosti zvířatům nebo neživým objektům. To, že si dítě myslí, že za vznikem světa a přírodními ději stojí nějaký člověk se nazývá artificialismus. A absolutismus je určité přesvědčení, že úvahy, které už jsou vyřešené, jsou vyřešené jednou pro vždy a mají svou definitivní platnost (Vágnerová, 2012).

Vývoj poznávacích procesů se u dítěte předškolního věku výrazně mění, je intenzivní a umožňuje dítěti důkladněji poznávat svět kolem něho. V rámci kognitivního vývoje dochází k rozvoji vnímání, paměti, pozornosti, představivosti, fantazie, myšlení a řečových dovedností. Jde o psychické procesy, pomocí kterých dochází k poznávání a uchovávání nabytých poznatků (Vágnerová, 2012).

V rámci vývoje poznávacích procesů u dítěte předškolního věku hraje hlavní roli také paměť. V tomto období má paměť povahu bezděčného zapamatování a ukládání, paměť záměrná se rozvíjí později. Pro paměť předškolního dítěte je důležitá konkrétnost a názornost. Pro dítě je snazší si zapamatovat a vybavit si podmínky, které v něm vzbuzují zájem, zvědavost, radost a také negativní zkušenosti a zážitky. Převládá paměť krátkodobá, konkrétní a mechanická, která ukládá opakující se jevy a události (Mertin, Gillernová, 2015).

Mezi další důležitou kognitivní funkci řadíme představivost. U předškolního dítěte je velmi výrazná. Představy jsou často barvitě, bohaté a fantazijní. Dítě si občas představu plete s realitou. Fantazie a fantazijní představy pomáhají dítěti chápat svět kolem něho, pomocí nich si mění obraz skutečnosti podle svého přání, a tím se pro něho realita stává srozumitelnější a pochopitelnější (Mertin, Gillernová, 2015).

Nejznačnější zdokonalení je viditelné u vývoje řeči. Dochází k rozšiřování zásoby pojmů, a tím i k rozšíření slovní zásoby. Slovní zásobu ovlivňuje především jeho prostředí, komunikace s rodiči a svými vrstevníky. Na konci předškolního období dítě dokáže správně vyslovovat, skloňovat, používat dlouhá souvětí, zarecitovat básničku nebo zazpívat písničku. Řeč je pro dítě předškolního věku velmi důležitá pro vstup do školy. Dítě by mělo ovládat řeč po stránce obsahové i formální, tak aby s ní dokázalo vhodně pracovat, komunikovat a rozumělo jí (Langmeier, Krejčířová, 2006).

Dítě v předškolním věku začíná vnímat analyticky. Chápe celek jako souhrn jednotlivostí. Začíná se zaměřovat na detaily, všímá si těch výraznějších, co upoutají jeho pozornost. Vnímání prostoru dítěte předškolního věku není zcela dokonalé. Vnímání času je pro dítě předškolního věku obtížné. Dítě nezvládá vnímat pojmy minulost a budoucnost. Jeho orientace v čase se zaměřuje především na přítomnost, dítě se orientuje v čase za pomoci opakujících se jevů, rituálů, událostí a činností, které se vyskytují v jeho denním režimu. Také plynutí času vnímá klamně. Pokud dítě dělá nějakou činnost, která ho těší, čas mu uteče rychle, kdežto když dítě dělá něco, co ho nebaví, stejný časový úsek je pro něho výrazně delší (Průcha, Kořátková, 2013).

1.1.2 Emocionální a sociální vývoj

V rámci emocionálního a sociálního vývoje zaujímá hlavní a nejvýznamnější roli rodina. Rodina dítěti zajišťuje primární socializaci, a to tím, že uvádí dítě do společenstva lidí. Pro emocionální a sociální vývoj dítěte je důležité stabilní zázemí, jistota a pocit bezpečí. V tomto prostředí má dítě možnost objevovat, zkoumat a experimentovat.

Proces socializace se dělí podle Langmeiera a Krejčířové (2006, s 93) na tři vývojové aspekty:

„Vývoj sociální reaktivity – tj. vývoj bohatě diferencovaných emočních vztahů k lidem v bližším i vzdálenějším společenském okolí.“ Tento vývoj probíhá tedy už od narození. Dítě si nejdříve rozvíjí vztahy v rodině s rodiči, sourozenci a dalším příbuzenstvem. Postupně se přesouvá na vztahy mimo jeho rodinu. Orientuje se na vztahy v jeho okolí, na jeho vrstevníky a ostatní dospělé. Dítěti to dává příležitost procvičit si sociální aktivity, odlišit a vytvářet kvality vztahů vyšší úrovně (Mertin, Gillernová, 2015).

„Vývoj sociálních kontrol a hodnotových orientací – jde především o vývoj norem, které si jedinec postupně vytváří na základě příkazů a zákazů udělovaných mocnými dospělými, a které pak přijímá za své. Ty pak jeho individuální chování usměrňují do mezí určených společností (tak, aby společnost jako celek byla chráněna).“ U dítěte dochází k přijímání a k postupnému zvnitřňování norem společensky žádoucího chování. Vývoj sociálních kontrol je u dětí předškolního věku odlišný. Rozdíl se odvíjí podle výchovných postojů a rodinného prostředí, ve kterém dítě žije (Mertin, Gillernová, 2015).

„Osvojení sociálních rolí – tj. takových vzorců chování a postojů, které jsou od jedince očekávány ostatními členy společnosti, a to vzhledem k jeho věku, pohlaví, společenskému postavení apod.“ Tato významná rovina se odehrává uvnitř i vně rodiny. Dítě uvnitř rodiny vyzoruje typické chování pro jednotlivé role a následně je uplatní mimo rodinu, například v mateřské škole (Mertin, Gillernová, 2015).

Předškolní období je v rámci socializace chápáno jako kritické, u dítěte dochází k osvojování sociálních kontrol a sociálních rolí. Jde o období, které připravuje dítě na vstup do společnosti. Ve vývoji sociálních kontrol postupně a za doprovodu sociálního tlaku především ze strany rodiny dochází k rozvoji schopnosti seberegulace. Dítě si pozvolna uvědomuje vztah mezi společenskými normami chování a vlastním chováním. Pro dítě je vhodné nastavit pravidla a řád, podle kterých dítě bude stanovovat jaké chování je správné, a jaké nikoliv. Chování jednoletého

a dvouletého dítěte je vedeno především bezprostředním impulzem a okamžitým přáním dítěte, později dítě dokáže uposlechnout příkaz rodičů, a tím své chování upravit. Kolem třetího roku se dítě zvládne řídit svými vlastními instrukcemi, u dítěte se objevují znaky sebekontroly, kdy se dítě snaží ovládat a nepodlehnout svým okamžitým přáním (Langmaier, Krejčířová, 2006).

Předškolní věk je považován za období hry, protože hra je hlavní činností dítěte. Samotná hra pomáhá s rozvojem hned v několika oblastech, jako například v oblasti jemné motoriky, řeči a komunikace, intelektu, tvořivosti a představitivosti, dále také rozvíjí sociální vztahy a uspokojuje dětské potřeby a přání. Podle Jeana Piageta se předškolní dítě nachází ve stádiu symbolické hry, ve kterém děti používají ke hře symboly – hračky nebo pomůcky, které nahrazují skutečné předměty (Průcha, Kořátková, 2013).

1.2 VSTUP DÍTĚTE DO ZÁKLADNÍ ŠKOLY

Zahájení školní docházky je pro dítě významným milníkem a stává se důležitou událostí v životě dítěte, ale i jeho rodičů. Nástup do první třídy základní školy je pro dítě završením dosavadního vývoje v předškolním období a začátkem nové životní etapy. Před zahájením školní docházky dítě musí být dostatečně připravené a zralé, aby bylo schopno zvládnout výchovně-vzdělávací proces bez obtíží.

Vstup do první třídy pro dítě obnáší několik významných změn, dítě se ocitá v novém prostředí, mezi novými lidmi, dospělými a dětmi. Mění se jeho náplň a program dne a s tím související nároky a požadavky, které jsou na dítě kladeny.

Zásadní změnou u dítěte je, že ranní hry vystřídá školní lavice s učebnicemi a plnění úkolů, které jim zadá paní učitelka. Dítě bude muset být více soustředěné a dodržovat kázeň, tedy respektovat pravidla chování a podřídit se nastolenému školnímu řádu.

1.2.1 Příprava na školu

Předškolní věk je obdobím vývoje, kdy se dítě připravuje nejen na vstup do školy, ale i na samotný budoucí život. Příprava na základní školu probíhá z velké části v mateřské škole. Ovšem na přípravě předškoláka pro vstup na základní školu se podílí jak mateřská škola, tak i rodina. Rodinná výchova je základním kamenem, na kterém mateřská škola staví (Otevřelová, 2016).

Předškolní vzdělávání je povinné pro každé dítě, které do začátku školního roku dosáhne věku pěti let. „Předškolní vzdělávání má usnadňovat dítěti jeho další životní i vzdělávací cestu. Jeho úkolem je proto rozvíjet osobnost dítěte, podporovat jeho tělesný rozvoj..." (RVP PV, 2018, s. 7).

Příprava předškolního dítěte na základní školu probíhá za pomoci řízených činností a aktivit, které mateřská škola dětem nabízí. Předškolákům je věnována také individuální péče, během které se rozvíjejí dílčí funkce potřebné pro zvládnutí trivia. Především poslední rok povinné předškolní docházky je zaměřen v mateřské škole na přípravu dítěte nejen na samotný zápis, ale i na bezproblémový vstup dítěte do základní školy (Otevřelová, 2016).

Od 1. září 2017 je stanoveno dětem, které dosáhnou pěti let k 31.8., nastoupit v následujícím školním roce k povinnému předškolnímu vzdělávání. S povinnou předškolní docházkou úzce souvisí povinnost přihlásit dítě k zápisu k předškolnímu vzdělávání, v tom kalendářním roce, ve kterém dítěti nastává povinnost předškolního vzdělávání (Zákon č. 561/2004 Sb., § 34).

Zákonný zástupce má možnost zvolit pro své dítě jiný způsob plnění povinného předškolního vzdělávání. Nejčastěji dítě navštěvuje mateřskou školu, která dětem zajišťuje podmínky pro úspěšný vstup na základní školu. Rodič ale může zvolit vzdělávání v přípravné třídě základní školy nebo může vybrat možnost individuálního vzdělávání dítěte, které probíhá bez pravidelné návštěvy mateřské školy. Povinností zákonného zástupce, který požádá o individuální vzdělávání v povinném roce předškolního vzdělávání, je přihlásit dítě k zápisu k předškolnímu vzdělávání, dále musí dostatečně včas oznámit mateřské škole zájem o individuální vzdělávání a v poslední řadě musí zajistit účast předškolního dítěte při ověřování úrovně očekávaných výstupů v jednotlivých oblastech v mateřské škole, ve které je dítě zapsáno (Zákon č. 561/2004 Sb., § 34).

Clem předškolního vzdělávání je rozvoj dítěte po stránce fyzické, psychické a sociální. K dosažení všestranného rozvoje dítěte napomáhají rámcové cíle. K hlavním cílům předškolního vzdělávání řadíme rozvíjení dítěte, jeho učení a poznávání, osvojení si základů hodnot, na kterých je založena naše společnost a získání osobní samostatnosti a schopnosti projevat se jako samostatná osobnost působící na své okolí. Pro všestranný rozvoj jedince a jeho zapojení do společnosti slouží klíčové kompetence, které jsou souborem činností, vědomostí, dovedností, schopností, postojů a hodnot. Naplnění těchto cílů je strukturováno do pěti vzdělávacích oblastí. Do vzdělávací oblasti biologické (Dítě a jeho tělo), psychologické (Dítě a jeho psychika), interpersonální (Dítě a ten druhý), sociálně-kulturní (Dítě a společnost) a enviromentální (Dítě a

svět). Součástí každé vzdělávací oblasti jsou dílčí cíle, vzdělávací nabídka a očekávané výstupy. Očekávané výstupy definují to, co by měl jedinec na konci předškolního období zvládnout. Jejich zvládnutí usnadňuje jedinci plynulý přechod ke školnímu vzdělání (RVP PV, 2018).

1.2.2 Nástup do školy

Nástup dítěte do základní školy znamená pro dítě i jeho rodiče zásadní změnu v jejich životě. Pro dítě je vstup do školy uzavření dosavadního vývoje předškolního věku a začátek nové etapy. Vstup do školy je podmíněn zákonem č. 561/2004 Sb., § 36, odst. 3 „Povinná školní docházka začíná počátkem školního roku, který následuje po dni, kdy dítě dosáhne šestého roku věku, pokud mu není povolen odklad. Dítě, které dosáhne šestého roku věku v době od září do konce června příslušného školního roku, může být přijato k plnění povinné školní docházky již v tomto školním roce, je-li přiměřeně tělesně i duševně vyspělé a požádá-li o to jeho zákonný zástupce“

Tohoto významného vývojového a sociálního milníku v podobě nástupu do školy dosáhne každé dítě. Rozhodujícím kritériem je věk dítěte a dosažení určité vývojové úrovně. Mateřská škola hraje nezastupitelnou roli v přípravě dítěte na základní školu. Pomáhá dítěti zvládnout požadavky školní docházky, tak aby dítě bylo připravené na vstup do první třídy ZŠ. Úkolem mateřské školy je zaměřit se na činnosti, které jsou klíčové pro přípravu dítěte na vstup na základní školu, v oblasti fyzické, psychické a sociální.

Před nástupem do první třídy základní školy musí dítě projít zápisem. „Rodič je povinen dle zákona č. 561/2004 Sb., § 36, odst. 4 přihlásit dítě k zápisu k povinné školní docházce, a to v době od 1. dubna do 30. dubna kalendářního roku, v němž má dítě zahájit povinnou školní docházku.“

1.2.3 Zápis do školy

Zápisem rodič přihlašuje své dítě k povinné školní docházce ve vybrané základní škole. Zápis je pro dítě často první návštěva školy v rámci, které se dítě seznámí s prostory školy a s učiteli prvních tříd základní školy. Během zápisu dítě plní úkoly, které mu zadá učitelka, tyto úkoly mají ověřit zralost a připravenost dítěte.

Zápis do první třídy základní školy probíhá v každé škole jiným způsobem. Škola má volnou ruku ve výběru formy a obsahu zápisu podle jejich potřeb a zkušeností. Součástí obsahu zápisu je

vždy ověření schopností a dovedností, které jsou nepostradatelné pro zvládnutí trivia, tedy čtení, psaní a počítání (Otevřelová, 2016).

Pokud učitelé dojdou k závěru, že je dítě nezralé a nepřipravené, snaží se rodičům sdělit v jaké oblasti je dítě nevyzrálé a následně jim navrhují řešení této situace. Nejčastějším řešením je doporučení dítěte na vyšetření do pedagogicko – psychologické poradny, speciálně – pedagogického centra, logopedické péče nebo případně do přípravné třídy (Bednářová, Šmardová, 2015).

Zápis do školy probíhá obvykle v dubnu v prostorách dané základní školy, která obvykle uvádí termín na svých webových stránkách. Děti chodí na zápis v doprovodu svých zákonných zástupců.

Současná podoba zápisu probíhá v souladu s protiepidemickými opatřeními, tedy bez osobní přítomnosti dítěte na zápisu v základní škole. Zápisu předchází žádost o přijetí dítěte k docházce, kterou v této pandemické době mohou rodiče poslat různými způsoby, elektronicky, poštou nebo osobně ji donést do školy (MŠMT, 2020).

1.2.4 Odklad školní docházky

Odklad povinné školní docházky je opatření, které má zabránit nástupu dítěte na základní školu v případě, pokud není dostatečně fyzicky, psychicky a sociálně zralé a mohlo by mít obtíže během školní docházky. V tomto případě lze odložit dítěti nástup k povinné školní docházce o jeden školní rok.

Odložení školní docházky bývá často rozhodnutím rodičů, kteří zvažují, jestli je jejich dítě dostatečně zralé a připravené na vstup do základní školy, nebo jestli bude vhodnější odklad školní docházky. Posouzení připravenosti dítěte na školní docházku je na rodičích a na učitelkách z mateřské školy. O udělení odkladu školní docházky rozhoduje ředitel mateřské školy na základě vyjádření a posouzení pedagogicko-psychologické poradny, nebo v případě dítěte se zdravotním postižením speciálně pedagogická centra a v neposlední řadě praktický nebo dětský lékař, který posuzuje zdravotní stav dítěte (Průcha, Kořátková, 2013).

Podle platného školského zákona č.561/2004 Sb., § 37, odst. 1 může dojít k odkladu školní docházky v případě, že: „Není-li dítě tělesně nebo duševně přiměřeně vyspělé a požádá-li o to písemně zákonný zástupce dítěte v době zápisu dítěte k povinné školní docházce podle § 36 odst. 4, odloží ředitel školy začátek povinné školní docházky o jeden školní rok, pokud je žádost

doložena doporučujícím posouzením příslušného školského poradenského zařízení a odborného lékaře nebo klinického psychologa. Začátek povinné školní docházky lze odložit nejdéle do zahájení školního roku, v němž dítě dovrší osmý rok věku.“

1.3 ŠKOLNÍ ZRALOST A PŘIPRAVENOST

1.3.1 Vymezení pojmů školní zralost a připravenost

Společným znakem školní zralosti a připravenosti je určení způsobilosti dítěte na vstup do základní školy. Oba pojmy řadíme mezi hlavní podmínky přijetí dítěte na základní školu. Školní zralost a připravenost lze charakterizovat jako schopnosti zvládnout nároky, které jsou na dítě kladeny v souvislosti se školním vzděláváním. Rozdíl mezi školní zralostí a připraveností můžeme vidět v tom, že školní zralost je závislá na zrání organismu a jeho vývoje, kdežto školní připravenost ovlivňuje především zkušenosti získané v jeho nejbližším okolí a proces učení (Bednářová, Šmardová, 2015).

Školní zralost

V Pedagogickém slovníku zní definice školní zralosti takto: „Školní zralost v pedagogicko-psychologickém pojetí znamená stav dítěte projevující se v takové úrovni jeho organismu, která mu umožňuje adaptaci na prostředí školy.“ (Průcha, Walterová, Mareš, 2003, s. 243).

Pojem školní zralost označuje vnitřní vývojové předpoklady, které se vztahují k funkcím závislých na zrání centrální nervové soustavy. Mezi oblasti, které jsou důležité pro posuzování školní zralosti patří tělesný a zdravotní vývoj dítěte, kognitivní funkce, pracovní předpoklady a návyky a emocionálně – sociální vývoj dítěte (Otevřelová, 2016).

Jak už jsem zmínila, školní zralost je závislá na zrání centrální nervové soustavy, které je podmínkou bezproblémového zvládnutí školních požadavků.

Definice školní zralosti, kterou uvádí Bednářová (2015) zní: „Školní zralost můžeme vymezit jako dosažení takové stupně vývoje (v oblasti fyzické, mentální a emocionálně-sociální), aby se dítě bylo schopno bez obtíží účastnit výchovně-vzdělávacího procesu, nebo alespoň bez větších obtíží, nejlépe s radostí a dychtivostí.“ (Bednářová, Šmardová, 2015, s. 2).

Školní připravenost

Školní připravenost Pedagogický slovník definuje jako „souhrn předpokladů dítěte pro úspěšné zvládnání školního života a nároků vyučování“. (Průcha, Walterová, Mareš, 2003, s. 241).

Tento pojem vymezujeme jako aktuální stav rozvoje dítěte v oblasti fyzické, duševní a emocionálně – sociální. A zahrnuje kompetence, které dítě získává učením, výchovou, získanými zkušenostmi nebo vlivem vnějšího prostředí (Zelinková, 2001).

Ke školní připravenosti řadíme těchto sedm schopností: sebevědomí, zvědavost, schopnost jednat s určitým cílem, sebeovládání, schopnost pracovat s ostatními, schopnost komunikovat a schopnost spolupracovat (Bednářová, Šmardová, 2015).

1.3.2 Znaký školní zralosti

Školní zralost označuje fyzickou a duševní připravenost dítěte pro vstup do základní školy a zároveň je výsledkem předchozí etapy vývoje dítěte. Za pomoci školní zralosti si dítě osvojuje školní dovednosti a znalosti snadněji, lépe a s úspěchem. Za pomoci školní zralosti se dítě snáze zapojuje do vyučování, lépe si osvojuje školní dovednosti a znalosti. Školní zralost je ovlivněná „zraním“ centrální nervové soustavy.

Školní zralost dělíme na tělesnou, rozumovou, citovou a sociální. Tělesnou zralostí rozumíme zdravotní stav a strukturální změny růstu a výměnu chrupu. Pod rozumovou zralostí si vybavíme zralost nervového systému a smyslových dovedností. Sociální a emocionální zralost zahrnuje navázání vztahů a začlenění se do skupiny dětí, podřízení se autoritě zájmů ostatních a dosažení určité emocionální stability reakcí dítěte (Dittrich, 1992).

1.3.3 Fyzická zralost

Předškolní děti se mohou v rámci fyzické zralosti značně lišit. Pro posuzování fyzické zralosti používáme kritéria jako je zdraví, výška, váha a věk dítěte, úroveň jemné a hrubé motoriky a pohybové koordinace.

Pro školní zralost je důležité posouzení zdravotního stavu dítěte, který spolu s tělesným vývojem posuzuje především dětský lékař. Posouzení výšky a hmotnosti je jedním z nejčastějších a nejsnadnějších způsobů, který ukazuje vospělost dítěte. Pro posouzení školní fyzické zralosti se

využívá i tzv. „filipínská míra“ – jde o orientační zkoušku, během které by dítě mělo dokázat ohnout pravou paži přes temeno hlavy a prostředním prstem se dotknout ušního boltce. Pětileté dítě má kratší končetiny, a proto není schopné se dotknout ušního boltce, ovšem šestileté dítě to už dokáže (Otevřelová, 2016).

V období přestupu dítěte z mateřské školy na základní školu dochází k výrazné změně postavy, dítě prochází obdobím první vytáhlosti. Postava dítěte ztrácí nadbytečnou tukovou vrstvu, která byla typická pro předchozí vývojové období, naopak se postava protahuje, prodlužují se především končetiny a dochází ke zmenšování velikosti hlavy, která tvoří pouze jednu šestinu tělesné výšky (Otevřelová, 2016).

V tomto období dochází k prořezávání stálého chrupu. Mléčné zuby nahrazují zuby druhé, stálé dentice. Výrazné změny tvoří i osifikace kostí. Dětské kosti se mění v pevnou a odolnou kost. Tato změna je pro dítě důležitá hlavně v oblasti rozvoje jemné motoriky (Bednářová, Šmardová, 2015).

1.3.3.1 Hrubá motorika

Hrubá motorika se realizuje za pomoci pohybů celého těla a pohybu velkých svalových skupin. Jedná se o celkovou obratnost dítěte. K nejvýznamnějšímu rozvoji hrubé motoriky dochází především v předškolním věku. Dítě by mělo zvládat koordinaci svých pohybů plynule, přesněji, rychleji a bez dopomoci. Mezi základní pohyby, které by dítě mělo zvládat patří chůze, běh, skákání a překonávání překážek (Otevřelová, 2016).

Pro rozvoj hrubé motoriky je důležité dítěti nabídnout dostatek přirozeného pohybu, možnost procvičovat koordinaci celého těla, důležitá je také podpora a motivace pro pohyb ze strany rodiče nebo učitele. Dítě rozvíjí hrubou motoriku záměrně, během řízených činností nebo spontánně při běžných činnostech a aktivitách.

Pro podporu rozvoje hrubé motoriky je vhodné volit pohybové hry, cvičení s náradím nebo hudebně-pohybová říkadla. K procvičení hrubé motoriky při běžných činnostech využíváme chůzi v nerovném terénu, po mírně zvýšené ploše, po čáře a po schodech nahoru a dolů, přičemž dítě střídá nohy. Při řízených činnostech procvičujeme hrubou motoriku, skoky, skoky sounož, na jedné noze a přes nízké překážky. Lezení, podlézání a přelézání je také jednou z možností, jak rozvíjet hrubou motoriku (Bednářová, Šmardová, 2011).

1.3.3.2 Jemná motorika

Motorická schopnost je důležitá nejen pro předškolní vzdělávání, ale především pro mladší školní věk. Jemná motorika zajišťuje pohyb malých svalových skupin a vychází z hrubé motoriky, která je jejím základním stavebním kamenem.

Jemná motorika je schopnost dítěte kontrolovaně a obratně ovládat drobné pohyby a manipulovat s malými předměty. Rozvíjejí ji běžné, každodenní, manipulační a tvořivé činnosti. Pro procvičení jemné motoriky můžeme použít například manipulaci s drobnými předměty, navlékání korálků, zasouvání kolíčků do otvorů, modelování a tvarování s plastelínou, stavění se stavebnicemi, skládání puzzle a střihání a lepení. Rozvoj jemné motoriky je velmi důležitý pro grafomotoriku, která je nezbytná pro správné držení psací potřeby a psaní (Bednářová, Šmardová, 2011).

1.3.3.3 Grafomotorika

Jedno z důležitých kritérií pro zahájení školní docházky je úroveň grafomotoriky. Grafomotorika je soubor psychických a motorických činností, které jsou nepostradatelné pro psaní, kreslení a malování (Otevřelová, 2016)

Shodnou definici uvádí i Pedagogický slovník: „Grafomotorika je soubor psychomotorických činností, jež jedinec vykonává při psaní.“ (Průcha, Walterová, Mareš, 2003, s. 73)

Grafomotorika je závislá na rozvoji několika psychomotorických funkcích, jemné a hrubé motorice, laterality, mentální vyspělosti dítěte, zrakovém a prostorovém vnímání, paměti a také pozornosti.

Grafomotoriku podporujeme skrze uvolňovací, rozvíčovací a grafomotorické cviky, za pomoci, kterých si dítě dostatečně uvolní ruku a procvičí koordinaci ruky a oka před zahájením kreslení nebo psaní. K rozvoji grafomotoriky využíváme grafické cviky a prvky, které doplňujeme o podpůrné dopomoci, například slovní instrukci nebo rytimizaci (Otevřelová, 2016).

Pro zjištění úrovně grafomotoriky bývá využíván Kern-Jiráskův Orientační test (Bednářová, Šmardová, 2011).

Ke grafomotorice řadíme dětskou kresbu. V dětské kresbě se objevují grafomotorické prvky, čáry, kruhy a tvary. Při kresbě dítěte předškolního věku si všímáme obsahu kresby, jejího

provedení a pracovních návyků. Sledujeme držení těla, držení psacího náčiní, postavení ruky při kreslení, dostatečné uvolnění ruky a tlak na podložku (Bednářová, Šmardová, 2015).

1.3.3.4 Lateralita

Před zahájením záměrně motivované kresby a grafomotorických cvičení je vhodné znát lateralitu dítěte. Lateralita znamená přednostní užívání, dominance jednoho z párových orgánů, který vykonává určité činnosti snadněji, rychleji a zřetelně lépe (Bednářová, Šmardová, 2015).

Pro psaní a čtení budoucího prvňáčka je důležitá především lateralita ruky a oka. Pro odhalení dominantní končetiny a smyslového orgánu je klíčové pozorování dítěte, při spontánních, ale i řízených a motivovaných činnostech (Otevřelová, 2016).

Podle vztahu ruky a oka rozlišujeme lateralitu souhlasnou (přednostní užívání pravé ruky a pravého oka), neurčitou (různé varianty vyhraněné a nevyhraněné laterality ruky a oka) a zkříženou (zkřížené přednostní užívání ruky a oka, levá ruka a pravé oko, pravá ruka a levé oko). U dítěte se může objevit ambidextrie neboli obourukost, dítě střídá ruce při kreslení (Bednářová, 2011).

K zjištění dominantnější ruky se zaměříme na pozorování různých činností dítěte. Sledujeme, kterou rukou dítě vykonává tvořivé a rukodělné činnosti, mezi které patří například stříhání, lepení nebo modelování. Pozorujeme dominantní ruku při každodenních činnostech, při hygieně a sebeobsluze. A také při volném hraní se stavebnicí, při skládání puzzle nebo při hraní pexesa. Pro zjištění dominance oka používáme diagnostickou metodu nahlédnutí do zúženého prostoru, například ruličky nebo klíčové dírky (Bednářová, Šmardová, 2015).

1.3.4 Psychická zralost

Vstup do základní školy může pro dítě znamenat určitou psychickou zátěž. Pro hladký vstup do první třídy základní školy, a především pro zvládnutí trivía, tedy čtení, psaní a počítání, je důležité, aby dítě mělo dostatečnou úroveň rozumových schopností a spolu s ní i rovnoměrně rozvinuté kognitivní funkce (Bednářová, Šmardová, 2015).

Na psychickou zralost má vliv především zrání centrální nervové soustavy, která ovlivňuje úroveň vnímání, myšlení, představy, řečové a komunikační dovednosti a má vliv také na pozornost a soustředění dítěte (Otevřelová, 2016).

Souhrn kognitivních předpokladů zahrnuje vizuomotoriku, řeč, vnímání sluchové, zrakové, prostorové, časové a také základní matematické představy (Bednářová, Šmardová, 2015).

Jak uvádí Langmaier a Krejčířová (2006, s. 113) „Dítě začíná svět chápat realisticky, je méně závislé na svých přáních a okamžitých potřebách.“ a současně „V této době začíná dítě logicky myslet, i když jen na konkrétních předmětech a při konkrétních činnostech.“

1.3.4.1 Vnímání

Dítě, které čeká vstup do školy, by mělo chápat a rozlišovat jednotlivé části celku, které doteď vnímalo jako nečlenitelný celek. Je schopné rozdělit celek na několik částí a zase je složit do celku. Dochází k přechodu z celostního vnímání k analytickému a analyticko-syntetickému. Analytické vnímání je nezbytné pro zvládnutí čtení a psaní (Langmaier, Krejčířová, 2006).

Sluchové vnímání souvisí s vývojem řeči, následně je nezbytné pro čtení a psaní. Rozvoj sluchového vnímání se uskutečňuje za pomoci čtení pohádek, učení básniček, písniček, říkadel a rozpočítadel. Dítě v rámci podpory sluchového vnímání může určovat, lokalizovat a pojmenovávat zvuk, který slyšelo nebo určovat počet slabik, první a poslední písmeno ve slově. Úroveň sluchového vnímání ovlivňuje také naslouchání, vnímání rytmu a hledání rýmů (Bednářová, Šmardová, 2015).

Zrakové vnímání je nezbytné pro rozpoznání písmen a následného čtení. Dítě v předškolním věku by mělo vnímat barvy, figury a pozadí, rozlišovat celek a část, zrakově rozlišovat, mít zrakovou paměť a zvládat oční pohyby, tedy sledovat řádek zleva doprava a shora dolů. Zrakové vnímání lze podporovat skládáním puzzle, hraním pexesa, kimovou hrou a skládáním stavebnic podle předlohy (Bednářová, Šmardová, 2015).

Prostorová orientace je nezbytná proto, aby se dítě dokázalo orientovat ve svém nejbližším okolí, ve kterém žije. Vnímání prostoru ovlivňuje mnoho oblastí vývoje dítěte. Kromě základní orientace v prostoru, rozvoje prostorových představ a vnímání prostoru je potřebná pro grafomotoriku a nadcházející školní předměty, čtení, psaní, počítání, geometrii, hudební výchovu a zeměpis. Dítě se začíná orientovat v prostoru nejdříve ve směru vertikálním (pojmy nahoře – dole), poté ve směru předozadním (pojmy vpředu – vzadu) a nakonec ve směru horizontálním

(pojmy vlevo – vpravo) (Otevřelová, 2016). Kromě toho by mělo chápat a pracovat s předložkovými pojmy pod, za, v, vedle, na, do, zvládnout odhadnout velikost a rozlišovat celek a jednotlivé části (Bednářová, Šmardová, 2015).

Orientace v čase je další z hlavních předpokladů pro vstup dítěte do základní školy. Dítě by mělo umět vnímat časovou posloupnost a časový sled. Vnímání času můžeme procvičovat za pomoci obrázkových kartiček, které děti řadí dle správné časové posloupnosti nebo během běžných situací, kdy budeme upozorňovat dítě, aby si všímalo změn v přírodě tak, aby dokázalo vnímat střídání ročního období, a aby se orientovalo v činnostech, které jsou typické pro určitou dobu. Pro orientaci v čase je ze začátku velmi důležitá posloupnost a stanovené rituály, pomocí kterých se dítě v čase orientuje, tudíž ví, co bude v nejbližším čase následovat. V předškolním věku v mateřské škole pracujeme s časovými pojmy den a noc, ráno odpoledne a večer, s příslovci předtím, potom. Dítě na konci předškolního věku by mělo zvládat dny v týdnu, roční období a všech dvanáct měsíců v roce (Bednářová, Šmardová, 2015).

1.3.4.2 Řeč

Řeč a dostatečně rozvinuté komunikační schopnosti jsou nezbytné pro úspěšnost na základní škole. Dítě pomocí řeči vyjadřuje své myšlenky a potřeby, pomáhá mu v soužití a postavení v kolektivu. Dalším důvodem, proč je řeč nezbytná ve škole, je porozumění výkladu a požadavku učitele, kromě toho řeč je důležitá pro bezproblémové osvojení dovedností čtení a psaní. Předškolní věk je zásadním obdobím pro rozvoj řeči, podpořit ho můžeme rozvojem slovní zásoby tím, že si budeme s dítětem povídat, číst nebo mu vyprávět pohádky a učit ho písničky a říkadla (Bednářová, Šmardová, 2015).

Vývoj řeči posuzujeme podle výslovnosti a artikulaci, ale i podle slovní zásoby dítěte. Slovní zásoba a vyjadřovací schopnost zahrnují vhodné a rychlé vyjádření myšlenek a názorů, které by dítě mělo zvládat správně gramaticky formulovat (Kutálková, 2005).

Dítě by mělo nastupovat do první třídy základní školy bez výrazných vad a nedostatků v oblasti řeči a komunikačních dovedností. Mezi časté poruchy řeči dětí řadíme poruchu výslovnosti, kdy dítě špatně vyslovuje některé hlásky, nejčastěji hlásky „r“ a „ř“ nebo sykavky (Matějček, 2000).

Pokud si u dítěte všimneme, že v řeči zaostává a jeho výslovnost je nesprávná, je nutné vyhledat pomoc odborníka a navštívit logopedickou ambulanci. Zde dítěti provedou diagnostiku řeči a výslovnosti a následně zahájí její nápravu. (Bednářová, Šmardová, 2015).

1.3.4.3 Základní matematické představy

Rozvoj základní matematické představy v předškolním období je závislý na mnoha schopnostech, mezi které se řadí motorika, sluchové, zrakové, hmatové, prostorové a časové vnímání a myšlení (Otevřelová, 2016).

Součástí procesu osvojování si předmatematických představ je porovnávání (malý – velký, krátký – dlouhý, málo – hodně, stejně, více – méně), dále třídění a tvoření skupin podle různých kritérií (podle barvy, velikosti a tvaru), řazení a uspořádání (podle velikosti a množství) (Bednářová, Šmardová, 2015).

Součástí předmatematických představ je i určování množství. Tři leté dítě zvládá počítat obvykle do dvou, čtyřleté do čtyř, pětileté do pěti a šestileté dítě by mělo zvládat představu množství až do šesti. V tomto případě jde o osvojení pojmů čísla, a ne pouze o vyjmenování číslic, které obvykle předškolák zvládne odříkat mechanicky od jedné do deseti (Otevřelová, 2016).

K rozvoji základních matematických představ v MŠ uplatňujeme didaktické zásady a volíme vhodné metody a prostředky dle individuálních potřeb a schopností dětí a prostředků konkrétní MŠ.

1.3.5 Sociální a emocionální zralost a práceschopnost

Škola je pro dítě novým, zatím neznámým prostředím, na které se dítě musí dostatečně připravit. Pro dítě tím začíná fáze, kdy se bude muset umět postarat samo o sebe, samo se bude muset obléct, obout, dodržovat osvojené hygienické návyky, umět se zorientovat v prostorách základní školy, připravit se na nastávající hodiny, plnit zadané úkoly, postarat se a pohlídat svoje školní potřeby a respektovat nastavená pravidla chování na základní škole.

V rámci emoční zralosti by dítě mělo umět zvládat a kontrolovat své emoce, také zvládat náročné situace, neúspěch a překážky. Dítě, které je dostatečně emočně zralé by nemělo při náročné situaci, jakou může být neúspěch při nějaké činnosti, reagovat pláčem nebo výbuchem

hněvu. Emočně zralé dítě by mělo zvládnout komunikovat s dospělými a dětmi, mělo by dokázat snadno navazovat kamarádské vztahy a spolupracovat se spolužáky (Bednářová, Šmardová, 2015).

Kromě emoční zralosti hraje pro vstup do základní školy zralost sociální. Dítě, které má nastoupit do základní školy by nemělo být příliš závislé na své rodině, především na rodičích, protože by to mohlo způsobit obtíže. Mělo by zvládnout delší odloučení, po dobu návštěvy základní školy, bez pláče a stýskání po rodičích a domově. Dítě by mělo znát a dodržovat pravidla chování, která jsou na základní škole nastolena. Mezi tato pravidla chování můžeme řadit slušné pozdravení, zdvořilou prosbu, poděkování, vykání učitelům a jiným nepedagogickým pracovníkům nebo nepokřikování na učitele v průběhu vyučovací hodiny. Děti, které navštěvovaly mateřskou školu zvládají obvykle přestup na základní školu o něco snadněji než ostatní děti (Langmaier, Krejčířová, 2006).

Pro využití všech předpokladů, dílčích schopností a dovedností dítěte musí mít dítě dostatečnou motivaci, zájem o učení a chuť poznávat. Součástí práce schopnosti a pracovních návyků musí být schopnost bezděčné pozornosti a schopnost záměrné koncentrace na určitou činnost (Bednářová, Šmardová, 2015).

Pracovně zralé dítě dokáže soustředěně pracovat a dokončit zadaný úkol, plnit si svoje povinnosti i v případě, že samo nechce. Mělo by zvládnout pracovat samostatně a dokázat rozlišit hru a učení (Otevřelová, 2016).

Dítě by mělo mít osvojenou schopnost hygienických návyků. V rámci návyků osobní hygieny by dítě mělo zvládnout vyčistit si zuby, umývat si ruce, pokud přijdeme z venku, pokud jdeme jíst a po toaletě. Součástí hygienických návyků je samostatné obsloužení se na toaletě (Matějček, 2005).

1.4 DIAGNOSTIKA

Dle Pedagogického slovníku, je diagnostika „Vědecká disciplína zabývající se otázkami diagnostikování subjektů v edukačním prostředí“ (Průcha, Walterová, Mareš, 2013, s. 154).

Pedagogicko – psychologickou diagnostiku využíváme ke sledování, posouzení a zhodnocení aktuálního stavu vývoje dítěte a k porovnání stavu jedince s jeho věkovou skupinou. Diagnostika probíhá za pomoci vhodně zvolených činností, které pomáhají vytvářet diagnózu dítěte (Mertin, Gillernová, 2015).

Diagnostiku dělíme na pedagogickou diagnostiku a psychologickou diagnostiku. Za pomoci pedagogické diagnostiky učitelé hodnotí obsah vzdělávání. Tato vědní disciplína se zaměřuje na posuzování a hodnocení vědomostí, dovedností, zkušeností a návyků, které si dítě během dosavadní výchovy a vzdělání osvojilo. Pedagogickou diagnostiku mají oprávnění dělat učitelé a speciální pedagogové.

Pedagogická diagnostika

Pedagogická diagnostika je diagnostická činnost, která se zabývá diagnostikovaním jedinců v oblasti výchovně – vzdělávací. (Kolláriková, Pupala, 2010).

Pedagogická diagnostika pozoruje a hodnotí vše v souvislosti s výchovně – vzdělávacím procesem a pedagogikou. Základními oblastmi pedagogické diagnostiky jsou osobnost žáka (posuzuje se jeho zralost a dosažená úroveň dovedností), skupina žáku (posuzování sociálních vztahů a klima), pedagogické působení školy a učitele a vliv výchovných činitelů, kteří působí mimo školu (rodina a širší okolí) (Spáčilová, 2003).

Pedagogickou diagnostiku provádí nejčastěji učitel v mateřské škole, dále speciální pedagog a psycholog v pedagogicko – psychologické poradně. Jejich úkolem je posuzovat a hodnotit úroveň vývoje dítěte a jeho výsledky v průběhu výchovně – vzdělávacího procesu (Dittrich, 1992).

Pedagogickou diagnostiku dělíme podle časového období, kdy ji uplatňujeme. Dělí se na vstupní, která probíhá při vstupu dítěte do mateřské školy a za pomoci ní zjišťuje úroveň a osobnost dítěte, průběžnou, která nám poskytuje informace o vývoji dítěte a poslední výstupní diagnostiku, která se zaměřuje na hodnocení dosavadního vzdělání a výchovy v mateřské škole a na zjišťování úrovně školní zralosti a připravenosti (Mertin, Gillernová, 2015).

Podle stanoveného cíle diagnostiky se vybírá metoda, za pomoci které bude diagnostikování jedince probíhat.

Psychologická diagnostika

Psychologická diagnostika zjišťuje, jaký je rozdíl mezi aktuálním a minulým stavem dítěte nebo v porovnání s ostatními lidmi. Předmětem psychologické diagnostiky jsou dispozice dítěte, nálady, vlastnosti, zvláštnosti ale i vztahy dítěte. (Mertin, Gillernová, 2015).

Psychologická diagnostika je jednou z psychologických disciplín, která se věnuje zjištění a posouzení stavů a vlastností jedince v porovnání aktuálního stavu s minulým, nebo v porovnání se stejnou věkovou skupinou (Svoboda, Krejčířová, Vágnerová, 2001).

Psychologická diagnostika se skládá z operací, postupů a technik, které umožňují stanovení diagnózy.

1.4.1 Metody pedagogické a psychologické diagnostiky

Pozorování

Jedná se o jednu ze základních metod pedagogicko-psychologické diagnostiky. Jde o cílené a záměrné sledování, zaznamenávání a zpracování projevů dítěte. Pro pozorování je důležité si určit účel pozorování dítěte a stanovit cíl, kterého chceme dosáhnout. Pozorování je organizovaná metoda diagnostiky, která postupuje podle stanoveného plánu (Zelinková, 2001).

V předškolním věku se využívá pouze způsob pozorování zvaný extrospekce, tedy pozorování dítěte dospělým. Druhý způsob introspekce neboli sebepozorování se nevyužívá. Dítě z vývojového hlediska není schopno samo sebe hodnotit (Mertin, Gillernová, 2015).

Pozorování dělíme podle délky pozorování na krátkodobé a dlouhodobé. Dále můžeme pozorování dělit podle vztahu k objektu na přímé pozorování a nepřímé pozorování (Spáčilová, 2003).

Pozorování také dělíme na dva odlišné způsoby. Prvním způsobem je nestrukturované pozorování, které spočívá v pozorování dítěte v jeho přirozeném prostředí, podmínkách a situaci, do kterého učitel nijak nezasahuje. Učitel je pouze pozorovatelem zaznamenávajícím situace, které zaregistroval. Druhým způsobem je strukturované pozorování, které má přesně zadané, co učitel bude pozorovat. Toto pozorování používá předem připravený pozorovací systém a schéma (Kolláriková, Pupala, 2010).

Rozhovor

„Diagnostický rozhovor musí mít přesně stanovený cíl a plán postupu, důležitá je přesná, jasná a srozumitelná formulace otázek, přiměřená věku žáků a dané situaci. Plán rozhovoru by měl obsahovat formulaci úkolů a cílů, vymezení objektu, předmětu a situace, výběr způsobu a druhu rozhovoru, pořadí otázek, návrh způsobu registrace odpovědí.“ (Spáčilová, 2003, str. 41).

Rozhovor se řadí k náročným metodám, na kterou je nezbytné se připravit. Před rozhovorem je vhodné vědět na co, jakým způsobem, kdy a jak získané informace zaznamenávat a interpretovat (Mertin, Gillernová, 2015).

Specifikem pro rozhovor je osobní kontakt, který dává možnost řídit rozhovor podle aktuální situace. Stejně jako pozorování dělíme rozhovor na strukturovaný, který má předem danou osnovu a nestrukturovaný rozhovor, během kterého je průběh rozhovoru volný nebo je součástí jiné metody pedagogické diagnostiky. Při rozhovoru můžeme sledovat mimiku a gesta respondenta, které nám také mohou mnohé říci (Dittrich, 1992).

Průběh rozhovoru je obvykle zaznamenáván za pomoci nahrávacího zařízení nebo je natáčen na videozáznam.

U dětí předškolního věku rozhovor není brán jako základní metoda pedagogické diagnostiky, obvykle ho používáme jako doplněk k jiným metodám diagnostiky. Otázky musejí být vždy přiměřené věku dítěte a musejí být správně formulované. I přesto nemusejí být odpovědi dítěte adekvátní, proto je vhodné vést rozhovor s dítětem za přítomnosti zákonného zástupce, který doplní chybějící informace (Mertin, Gillernová, 2015).

Dotazník

„Je to způsob písemného kladení otázek a získávání písemných odpovědí.“ (Kollariková, Pupala, 2010, s. 250).

Výhodou dotazníku je, že je časově méně náročný. Za pomoci něho získáváme určité množství informací od většího počtu respondentů, a to v krátké době.

Hlavním obsahem dotazníku jsou vhodně formulované otázky, které mohou být uzavřené (výběr z předem připravených odpovědí), polouzavřené (výběr z variant odpovědí nebo možnost vlastní varianty odpovědi) a otevřené (samostatné vyjádření, žádná nabídka odpovědi) (Zelinková, 2001).

Dotazník je jednou z často používaných diagnostických metod právě v předškolním věku, konkrétně v mateřské škole. Jedno z jeho využití je při nástupu dítěte do mateřské školy, kdy ho vyplňují zákonní zástupci dítěte. Mateřská škola pomocí vyplněného dotazníku získává informace o dítěti a jeho stavu. Seznámí se s jeho zdravotním a psychickým stavem, individuálními zvláštnostmi a třeba také s jeho oblíbenými činnostmi. Kromě vstupního dotazníku můžeme rodičům předkládat i dotazník průběžný, který hodnotí mateřskou školu a dítě v průběhu jeho docházky do školy (Mertin, Gillernová, 2015).

Portfolio

„Portfolio je uspořádaný soubor prací žáka sebraných za určitou dobu výuky, který poskytuje informace o pracovních výsledcích žáka.“ (Zelinková, 2001, s. 45)

Portfolio shromažďuje veškerou dokumentaci o vývoji a pokrocích dítěte v různých oblastech (Mertin, Gillernová, 2015).

Portfolio je součástí pedagogické dokumentace. Tvoří ho převážně výtvarné práce a jiné menší výrobky dítěte, dále pracovní listy, grafomotorické listy, diagnostické záznamy učitele a další záznamy od rodičů. Všechny vložené práce, informace nebo výsledky diagnostiky je nutné zaznamenat spolu s datem.

Anamnéza

Jedná se o metodu, pomocí které zjišťujeme informace z dosavadního vývoje a prostředí, ve kterém dítě žije, které mají významný vztah k objasnění a osobnosti jedince (Průcha, Kořátková, 2013).

Anamnézu dělíme podle oblastí na různé druhy. Rodinná anamnéza podává údaje o rodině diagnostikovaného dítěte, o rodičích, prarodičích, sourozencích a širší rodině. Osobní anamnéza se zaměřuje na samotnou osobnost dítěte a jeho vývoj od prenatálního období až po aktuální stav vývoje dítěte. Školní anamnéza se zaměřuje na hodnocení projevu dítěte ve vztahu s pedagogickými pracovníky a vrstevníky, jestli navštěvovalo nějakou vzdělávací instituci, v našem případě mateřskou školu, jak se na ní adaptovalo a jak se mu v ní líbilo (Zelinková, 2001).

U předškolních dětí anamnézu sestavujeme z informací, které získáváme od rodičů. V anamnéze dítěte jsou uvedena základní data o dítěti jako datum narození, věk, informace o rodičích, bydliště atd. Kromě těchto informací se v anamnéze můžeme dozvědět informace o osobnosti dítěte, o jeho osobnosti, zálibách, oblíbených činnostech nebo třeba o jeho postojích.

Analýza hry

Pozorování dětí při hře je jedna z nejčastějších metod diagnostiky v mateřské škole. Pomocí ní získáváme informace o osobnosti a zkušenostech dítěte, o jeho aktuálním psychickém a emočním rozpoložení, o jeho schopnosti spolupracovat a komunikovat s vrstevníky, můžeme zjistit, zda je dítě schopné respektovat pravidla nebo se umět podřídit v rámci hry (Mertin, Gillernová, 2015).

Analýza kresby

Pro předškolní dítě je kresba zábavou a hrou, pedagogové a psychologové z ní dokážou získat mnoho informací.

Pomocí kresby můžeme získat orientační informace o vývojové úrovni předškolního dítěte. Můžeme z ní vyčíst informace o úrovni vývoje jemné motoriky a zrakového vnímání. Také můžeme odhalit aktuální citové rozpoložení dítěte. Kresba se stává prostředníkem vyjádření postojů a myšlenek, které dítě nedovede nebo nechce vyslovit (Svoboda, Krejčířová, Vágnerová, 2001).

Pro objektivní analýzu kresby by měla učitelka mít alespoň základní znalosti o vývoji dětské kresby. Poté je schopná během pozorování objevit nedostatky v dětské kresbě.

Orientační testy

Jednou z metodou, která zjišťuje úroveň školní zralosti dítěte je Kern-Jiráskův test neboli Orientační test školní zralosti. Spočívá v tom, že dítě musí splnit celkem tři zadané úkoly. Za prvé musí nakreslit lidskou postavu, následně musí zvládnout napodobit psací písmo a v poslední řadě by mělo zvládnout obkreslit skupinu bodů. Tyto úkoly jsou zaměřeny zejména na jemnou motoriku a koordinaci ruky a oka. Po dokončení testu, učitel nebo speciální pedagog hodnotí výkony dítěte podle manuálu.

Dalším orientačním testem je Filipínská míra, pomocí které zjišťujeme tělesnou zralost dítěte předškolního věku. Jedná se o orientační zkoušku v rámci, které by si dítě mělo rukou dosáhnout přes vzpřímené temeno hlavy na ucho na protilehlé straně hlavy (Otevřelová, 2016).

Součástí pedagogické diagnostiky je také rozbor produktu a práce dítěte. Používáme k ní nejčastěji pracovní listy a standardizované testy, které jsou důležité zejména v posledním roce předškolního vzdělávání. Skrze ně zjišťujeme nejčastěji schopnosti v oblasti grafomotoriky a zrakového vnímání (Syslová, Kratochvílová, Fikarová, 2018).

2 PRAKTICKÁ ČÁST

2.1 VÝZKUMNÉ CÍLE PRÁCE

Cílem praktické části bakalářské práce je analyzovat aktivity a dostupné materiály vybraných mateřských škol dokládající úroveň školní připravenosti. Na základě zjištěných údajů identifikovat oblasti, ve kterých mají děti nejčastěji nedostatky a vytvořit soubor činností a didaktických materiálů podporujících reedukaci těchto obtíží. V souladu s výše stanovenými cíli byly formulovány výzkumné otázky, na něž budu v průběhu šetření hledat odpověď.

Výzkumné otázky:

1. Jaké aktivity probíhající v MŠ podporují připravenost dětí na školu?
2. Jakým způsobem učitelky zaznamenávají individuální pokrok dětí?
3. V jakých oblastech školní připravenosti mají předškoláci nejčastěji nedostatky?

2.2 VÝZKUMNÉ METODY

V praktické části své bakalářské práce jsem původně měla v plánu použít kromě analýzy dostupné dokumentace mateřských škol i metodu dotazníkového šetření. Tyto metody výzkumu měly být použity ve třech až čtyřech mateřských školách v Liberci. Současná situace způsobila, že přístup k dokumentům a k samotné návštěvě vybraných mateřských škol byl omezen. Proto jsem nakonec zvolila dvě mateřské školy, ve kterých jsem kromě analýzy dostupných dokumentů použila metodu rozhovoru. Za pomoci této metody jsem měla možnost získat od respondentek více informací k danému tématu.

Pro svojí bakalářskou práci jsem zvolila metodu polostrukturovaného rozhovoru. Tato metoda mi umožnila držet se předem stanovených otázek, ale zároveň jsem měla možnost dát respondentům prostor pro jejich výpovědi. Pokud se mi téma výpovědi zdálo zajímavé, nebo jsem ho chtěla více rozvést, pokládala jsem respondentům doplňující otázky, které obsahově obohatily dané téma.

Rozhovor jsem vedla se dvěma respondentkami, probíhal on-line formou skrze platformu Google Meet a délka rozhovoru s každou respondentkou činila přibližně jednu hodinu. On-line formou probíhala i analýza dokumentů vybraných mateřských škol, kdy mi respondentky dávaly

možnost nahlédnout do školních vzdělávacích programů, které jsou na webových stránkách těchto mateřských škol pouze ve zkrácené verzi.

Rozhovor

Rozhovor je jednou z nejčastějších metod, za pomoci, které shromažďujeme informace. Jedná se o výzkumnou a diagnostickou metodu. Rozhovor je obecné označení pro interview (Čáp, 1993).

„Interview je metoda shromažďování dat o pedagogické realitě, která spočívá v bezprostřední verbální komunikaci výzkumného pracovníka a respondenta.“ (Chráska, 2007, s, 182)

Je to forma kvalitativního výzkumu, za pomoci které získáme více informací k danému tématu. Výhodou rozhovoru je navázání osobního kontaktu, během rozhovoru můžeme jít značně do hloubky tématu a využít osobnostních specifik a zkušeností respondenta.

Rozhovor může být strukturovaný, polostrukturovaný nebo nestrukturovaný. První varianta spočívá v tom, že otázky i odpovědi jsou dány předem. Poslední varianta je prakticky volné vyprávění, do kterého zasahujeme pouze doplňujícími otázkami A druhá varianta, tedy polostrukturovaný rozhovor, je kombinací obou zmíněných variant (Chráska, 2007).

Během rozhovoru se zaměřujeme na verbální chování dotazovaného, kdy si všímáme zvláštnosti řeči, pohotovosti v odpovědích nebo způsobu vyjadřování. Může se zaměřit i na nonverbální chování, sledujeme respondentův výraz, chování, známky emočního napětí, mimiku a gestikulaci.

2.3 POPIS A CHARAKTERISTIKA VÝZKUMNÉHO PROSTŘEDÍ

Pro svůj kvalitativní výzkum jsem si zvolila dvě mateřské školy, se kterými jsem měla možnost spolupracovat v rámci praktické výuky. První rozhovor jsem uskutečnila s učitelkou (dále respondentka č. 1) z mateřské školy Jablůňka a druhý rozhovor proběhl s učitelkou (dále respondentka č. 2) z mateřské školy V zahradě.

Mateřská škola V zahradě

Prvním zařízením, které je součástí výzkumu, je MŠ V zahradě. Mateřská škola V zahradě se nachází v Liberci. Najdeme ji nedaleko centra města v části Liberec – Růžodol I v zástavbě

několika starších rodinných domů. Jedná se o nově zrekonstruovanou mateřskou školu obklopenou rozsáhlou zahradou, která je dělená na několik částí a nabízí dětem bezpečné, zajímavé a nápadité prostředí. Součástí zahrady jsou prolézačky, skluzavky, velké pískoviště, venkovní sprchy pro parné dny a zahradní domečky.

Mateřská škola se skládá ze čtyř oddělení. První oddělení je zaměřené na děti od 3 do 4 let, další navazující oddělení je určeno pro děti od 4 do 5 let a třetí oddělení je určeno pro předškoláky, tedy pro děti od 5 do 7 let. Poslední čtvrté oddělení školy se věnuje věkově smíšené skupině dětí a poskytuje jim individuální péči. Zaměřuje se na děti s poruchami učení, s ADHD, s nevyhraněnou lateralitou, s úzkostí a komplikovanou adaptibilitou, s narušenou komunikační schopností a introvertní děti. Mateřská škola se dále skládá ze dvou společných šaten, jedné velké jídelny s vlastní kuchyní a ze dvou spacích místností.

Maximální obsazenost této čtyřtřídní mateřské školy je 77 dětí. Škola nabízí dětem zájmové vzdělávací kroužky, které vedou pedagogové nebo profesionální lektori. Nabízenými aktivitami jsou jóga, keramika, angličtina, grafomotorika a logopedie.

Školní vzdělávací program nese název: „Já, ty, my a svět kolem nás...“ Mateřská škola si zakládá na spolupráci s rodinou při naplňování vzdělávacích cílů. Usiluje o dobré vztahy mezi pedagogy a rodiči. Rodiče mají možnost se podílet na dění v mateřské škole, účastnit se nabízených aktivit školy nebo různých setkání a besídek. Cílem vzdělávacího programu je umožnit dětem poznávání své identity, světa i společnosti, ve které se nachází. Rozvíjet jejich schopnosti k učení a poznávání, osvojování a třídění životních hodnot a získávání osobních postojů. K podpoře vrozených inteligencí dětí jsou zařazeny i aktivity z oblasti předmatematických představ, čtenářské gramotnosti, etiky, multikultury nebo ekologie.

Školní vzdělávací program mateřské školy se zaměřuje na nadání dětí a jejich rozvoj, který je cíleně podporován individuálními vzdělávacími programy. Dětem se zdravotním znevýhodněním a zdravotním postižením škola nabízí integraci v běžné třídě s individuálním vzdělávacím programem, který zajišťuje osvojení dovedností v rozsahu individuálních možností dítěte.

Mateřská škola Jablůňka

Jablůňka je také Libereckou mateřskou školou, nachází se ve Starých Pavlovicích. V blízkosti MŠ jsou dvě základní školy, se kterými mateřská škola spolupracuje, děti mají

možnost navštívit základní školu, seznámit se s prostředím a vyzkoušet si některé činnosti spolu s prvňáčky.

Jedná se o mateřskou školu sídlištního typu. Součástí areálu mateřské školy je zahrada, na které se nachází domeček, pískoviště a houpačky. Mateřská škola se dělí na čtyři heterogenní oddělení, ve kterých se vzdělávají děti ve věkovém rozmezí od 3 do 7 let. Každé oddělení má svůj vlastní vstup, vlastní umývárnu, jídelnu a spací místnost v prostorách třídy. Zároveň jsou všechny třídy propojené chodbovým systémem, který vede do zázemí, do kuchyně a do technických místností.

Školní vzdělávací program nese název: „Vyrůstáme s Jablůnkou“ aneb Jablůnka a roční období od podzimu do léta. Mateřská škola se snaží neopomíjet detaily i obecné principy, respektuje odlišnosti, svobodu, řád a hledá pokoru, respektuje dětský svět a přátelství.

Každé dítě, které mateřská škola má, vnímá jako „sazenici“, o kterou se po určitou dobu musí pečlivě starat, aby z ní jednou vyrostl košatý a silný strom, proto je jejich cílem v péči o dítě, aby z něho dokázali vychovat citlivého a vzdělaného jedince.

Cílem školního vzdělávacího programu „Vyrůstáme s Jablůnkou“ je umožnit dětem vnímat krásy světa i dění kolem nás a položit základy ke zdravému fyzickému, emocionálnímu, sociálnímu a kognitivnímu rozvoji osobnosti. Jednotlivé oblasti rozvoje osobnosti se snaží rozvíjet ve vzájemném propojení a v přirozených souvislostech. Atributy jako pocity bezpečí, pohody, sounáležitosti, zdravého sebevědomí, nezávislosti a zodpovědnosti jsou pro mateřskou školu základními elementy kurikula.

2.4 VÝZKUM

Výzkumná část bakalářské práce se skládá z analýzy dostupné dokumentace a rozhovoru s oslovenými učitelkami z vybraných mateřských škol. Obě výzkumné metody probíhaly on-line formou, skrze platformu Google Meet.

Analýza dokumentů

V rámci výzkumu jsem analyzovala školní vzdělávací programy, vzorové přípravy učitelek mateřských škol, dokumenty o vývoji dítěte a portfolia vybraných dětí.

Charakteristiku školních vzdělávacích programů jsem již zmínila v kapitole 2.3 Popis a charakteristika výzkumného prostředí. Obsah obou ŠVP je dělen do integrovaných bloků, které

se zaměřují na rozvoj dítěte v základních vzdělávacích oblastech, v biologické, psychologické, interpersonální, sociálně-kulturní a environmentální. V obou analyzovaných školních vzdělávacích programech se vyskytovalo zaměření na přípravu dítěte na základní školu za pomoci probuzení zájmu dítěte o poznávání a zkoumání všeho nového a vytvoření tak předpokladů pro další vzdělávání. V obou programech byly zmínky o spolupráci mateřské školy s různými projekty nebo subjekty. Obě mateřské školy spolupracují s různými projekty a subjekty, konkrétně obě spolupracují se základní školou Jabloňova. V ŠVP MŠ Jablůňka byla zmíněna právě spolupráce mateřské školy s ZŠ Jabloňova, kdy se děti z mateřské školy seznamují s novým prostředím ZŠ, zkoušejí různé úkoly, které si pro ně přichystají učitelky nebo žáci základní školy. Obdobně spolupracuje i s MŠ V zahradě formou projektu „V září budu školákem“.

V rámci analýzy dostupné dokumentace jsem dostala možnost nahlédnout do příprav oslovených učitelek z vybraných mateřských škol. Učitelka z MŠ Jablůňka pracuje v heterogenní třídě a délka její praxe činí 15 let. Učitelka z MŠ V zahradě naopak pracuje v homogenní třídě a v prostředí mateřské školy působí 20 let. V obou případech se jedná o zkušené učitelky, které mají více než 10letou praxi.

Přípravy obou učitelek si byly poměrně dost podobné, v obou případech se jedná o týdenní přípravy. Obě jsou vedené volnou formou, je uveden cíl, pomůcky (pracovní listy a obrázky bývají součástí) a vybrané činnosti. Mateřská škola Jabloňova se skládá z heterogenních tříd, proto příprava učitelky má vždy stanovený hlavní cíl a k tomu má zvolené aktivity, činnosti a úkoly, které jsou členěny dle věku dětí. Například pokud učitelka zařazuje grafomotorický list k určitému tématu, má vždy vytvořené tři verze od nejjednodušší varianty až po variantu, která je vhodná pro předškoláka. Přípravy učitelek jsou čistě orientační, učitelky volí podle dané situace, jakou aktivitu a kdy použije. Paní učitelka z mateřské školy V zahradě má ve svých přípravách uvedenou vždy i návaznost na předchozí téma a vybrané úkoly, které s dětmi dělá individuálně, například dokončení prací, nebo posilování oslabených oblastí dítěte, které často chybí v mateřské škole, nebo u nich vidí nedostatky.

V přípravách obou učitelek se prolínaly velmi podobné cíle. Přípravy obou učitelek obsahovaly vždy činnosti, které rozvíjejí jednotlivé oblasti rozvoje dítěte předškolního věku. Učitelky zpracovávají přípravy podle jejich třídního vzdělávacího programu a podle dílčích cílů uvedených v RVP PV.

Další částí analýzy dokumentace byla i analýza dokumentů dítěte. Měla jsem možnost nahlédnout do desek s anamnézou a do portfolia dítěte. Zpracování dokumentace dítěte byla u

obou učitelek podobná, součástí těchto desek je úvodní anamnéza dítěte, dokumenty z pedagogicko-psychologické poradny, dokumenty o odkladu školní docházky, údaje o vývoji dítěte nebo diagnostické listy dítěte.

V rámci diagnostiky si obě učitelky vedou diagnostický soubor činností, které jsou doplněné o metody a techniky. Součástí tohoto souboru je u obou učitelek výběr činností a diagnostických úkolů z různých diagnostických knih, příruček a pracovních listů. Nejčastější metodou, která byla uvedena v souborech diagnostických činností, bylo pozorování.

Portfolio dítěte vedou obě mateřské školy trochu odlišně. V mateřské škole V zahradě má každé dítě své portfolio k dispozici, je označené jeho fotkou a má možnost si do něj samo ukládat vyplněné pracovní listy a nakreslené obrázky. Tudíž zde nedochází k žádnému speciálnímu řazení a dělení. Kdežto v mateřské škole Jablůňka zakládá dětem portfolio sama paní učitelka, rozděluje ho na jednotlivé měsíce a dělí ho na část s výkresy, pracovními a grafomotorickými listy.

2.4.1 Vyhodnocení rozhovoru

Tato část bakalářské práce porovnává jednotlivé odpovědi obou respondentů navzájem. Kompletní znění obou rozhovorů je uvedeno v příloze číslo 2 a 3. Výsledky a závěry tohoto průzkumu nelze v žádném případě zobecňovat, jedná se pouze o porovnání názorů vybraných respondentů.

První otázka rozhovoru směřovala na délku praxe učitelek, zjistila jsem, že obě učitelky mají za sebou poměrně dlouhou praxi. Respondentka č. 1 pracuje v prostředí mateřské školy 15 let. Délka praxe respondentky č. 2 činí 20 let.

Druhá otázka se zaměřovala na prostředí, ve kterém respondentky pracují. Tedy v jaké třídě pracují a kolik dětí ve věku od 5 do 7 let mají ve třídě. Respondentka č. 1 pracuje v mateřské škole Jablůňka, která se skládá z heterogenních tříd. V její třídě je celkem 24 dětí, ale pouze 8 dětí tohoto věku, z toho 2 děti mají odklad školní docházky. Respondentka č. 2 pracuje v mateřské škole V zahradě v homogenní třídě, která je plná dětí ve věku od 5 do 7 let. Celkově je ve třídě 22 dětí, z toho 2 děti s individuálním vzdělávacím plánem a 3 děti, které mají odklad školní docházky. Tato otázka měla poukázat na to, že provádím výzkum ve dvou různých prostředích. Jednak v heterogenní třídě, kde jsou zastoupeny děti od 3 do 7 let a je zde zapotřebí zaměřit se na individuální potřeby dětí každé věkové skupiny, protože tříleté děti mají jiné potřeby nežli děti

předškolní. V homogenní třídě, kde jsou děti ve věku od 5 do 7 let má učitelka možnost se zaměřit výhradně na přípravu dětí pro vstup na základní školu.

Třetí otázka zněla: „*Jaké základní dovednosti, znalosti a návyky mají děti předškolního věku zvládnout před vstupem do primárního vzdělávání z Vašeho pohledu?*“ Respondentky se měly možnost vyjádřit k tomu, co je z jejich pohledu důležité, aby předškolní dítě zvládalo před vstupem na základní školu. Obě respondentky se shodly, že dítě, které má nastoupit do základní školy by mělo být zralé po fyzické, psychické a sociální stránce. Obě respondentky se shodovaly v tom, že předškolní dítě by mělo mít zvládnuté dovednosti v oblasti hrubé a jemné motoriky, grafomotoriky a s tím spojené správné držení psací potřeby. Současně by podle nich mělo být dítě sociálně zralé, mělo by být schopno zvládat sebeobslužné činnosti, mít osvojené hygienické návyky a mělo by být dostatečně samostatné. Dítě by mělo být zralé sociálně, mělo by dokázat komunikovat a spolupracovat s vrstevníky a respektovat stanovená pravidla. Obě respondentky kladly velký důraz na kognitivní zralost, na oblast komunikačních a jazykových dovedností a řeči samotné, dále na předmatematické představy a vnímání sluchové, zrakové a prostorové.

Pomocí čtvrté otázky jsem chtěla zjistit jakým způsobem připravují respondentky děti na vstup na základní školu. Respondentka č. 1 upozornila na to, že ve smíšené třídě je důležité upravit aktivity, činnosti a úkoly dle věku dětí. A že je důležité klást velký důraz především na přípravu předškoláků na základní školu. V heterogenní třídě je nutné věnovat se předškolním dětem především individuálně, zvát si je jednotlivě ke stolečku a dělat s nimi vybrané činnosti a úkoly, během toho, co je zbytek dětí zaměstnán hrou. Respondentka č. 2 uvedla, že klade velký důraz na rozvoj soustředěnosti dítěte na práci a na to, aby dítě bylo schopno práci dokončit. Obě respondentky využívají k přípravě předškoláků pracovních sešitů, které se zaměřují především na posílení rozvoje grafomotoriky. Stejně tak obě respondentky využívají metodu situační a metodu prožitku. Zaujalo mě, že k posílení samostatnosti využívají obě respondentky stejnou činnost, kdy například zadají dítěti úkol, aby vyřídilo vzkaz do jiného oddělení v mateřské škole. Kromě jiného obě respondentky volí činnosti a úkoly, které rozvíjejí matematickou pregramotnost a prostorovou orientaci. Respondentka č. 1 také uvedla, že s dětmi obvykle navštěvují v rámci přípravy základní školu, se kterou spolupracují, kde mají děti možnost seznámit se s prostředím školy.

Na otázky „*Jak často a jakým způsobem provádíte diagnostiku školní zralosti u předškolních dětí?*“ a „*Máte nějaký vzor, diagnostické listy?*“ byly odpovědi obou respondentek velmi podobné. Obě respondentky provádějí diagnostiku obvykle 2x do roka. Pravidelnou a častější diagnostiku využívá respondentka č. 1 u dětí se speciálními vzdělávacími potřebami.

Respondentka č. 2 si v rámci diagnostiky zapisuje poznatky a informace, které vypozeruje na dítěti během různých činností nebo volné hry. Ohledně vzorových diagnostických listů, to mají také obě respondentky velmi podobné. Čerpají z různých pedagogických pomůcek, knih a metodických příruček, ze kterých si vybírají jen určité části, pracovní listy, pomůcky a činnosti, které je zaujaly a jsou podle nich vhodné k diagnostice předškolního dítěte.

Způsob, jakým dokumentují a zaznamenávají individuální vývoj dítěte je u obou respondentek velmi podobný. Obě respondentky vedou každému dítěti desky, součástí, kterých je anamnéza dítěte, záznamy o aktuálním vývoji dítěte zjištěné za pomoci diagnostiky, doporučení pedagogické poradny a dokumenty o odkladu školní docházky.

Kromě těchto desek vedou respondentky každému dítěti jeho portfolio. Respondentka č. 1 dětem do portfolio zakládá pracovní listy a obrázky, které vždy označuje datem vzniku. Současně uvedla, že aktuální podoba portfolio není vhodná, a že je v nejbližším čase čeká inovace zpracování portfolio dítěte. Respondentka č. 2 portfolio dítěte označuje fotkou dítěte, vkládá do něj obrázky, výkresy a pracovní listy nebo drobné výrobky dětí.

Na otázku, jestli si odnášejí děti své portfolio k zápisu nebo do první třídy obě respondentky odpověděly, že ne. Respondentku č. 2 ale tento nápad zaujal, podle ní by to byl vhodný nástroj, který by zlepšil spolupráci mateřské školy se základní školou.

Další otázka se zaměřovala na to „*S jakými nejčastějšími nedostatky v oblasti školní zralosti, připravenosti se v mateřské škole nejvíce setkáváte?*“. Respondentka č. 1 uvedla, že nejčastěji pozoruje nedostatky v oblasti komunikační schopnosti. „*Zpravidla v největším procentu je to vadná výslovnost – dyslalie, ale je pravda, že děti jsou méně schopné vyprávět plynule, vyjadřovací schopnosti jsou také na nízké úrovni, což plyne z nízké úrovně komunikace v rodině, děti si s rodiči málo povídají, čtou, zpívají, říkají básničky apod. Toto je nahrazováno IT technologiemi a bohužel je to znát.*“ Další nedostatky se podle respondentky č. 1 objevují v oblasti sociální nezralosti. „*Děti jsou často nesamostatné, nejsou schopné plnit dílčí úkoly předškoláka, jako například vyřídit vzkaz, zapojit se do skupinových aktivit a není teď myšlena povaha dítěte, jsou úzkostné, více hravé, více emočně závislé na rodičích, mají potíže v komunikaci s okolím, s kamarády, učitelkou apod. Obecně se jedná o menší úroveň zvládnutí sociální role a přizpůsobení chování dané situaci, kterou by mělo dítě jako předškolák zvládat a prozatím nezvládá.*“ Respondentka č. 2 se u předškoláků setkává nejčastěji s logopedickými vadami a vadami řeči. „*Děti mají narušenou komunikační schopnost, objevuje se u nich dyslalie. Jedná se o nesprávnou artikulaci a výslovnost některých hlásek. Nejčastěji špatně vyslovují sykavky nebo*

vibranty R a Ř.“ Další oblastí, kvůli které dostávají děti odklad školní docházky v její třídě je oblast sociální nezralosti. *„Ta se projevuje u dětí například přehnanou hravostí, to znamená, že dítě není schopné plnit úkoly, které samo nevolí a nedokáže koncertovat pozornost.“* Zaujalo mě, že odpovědi obou respondentek byly velmi podobné. Obě se shodly na tom, že nejčastěji pozorují nedostatky v oblasti komunikačních schopností a řeči. Konkrétně se u dětí objevuje porucha artikulace a narušená výslovnost jedné nebo určité skupiny hlásek. Stejně tak obě respondentky shledávají nedostatky v oblasti sociální zralosti. Respondentka č. 1 se setkává s tím, že jsou děti nesamostatné, emočně závislé na rodičích a mají problémy komunikovat a začlenit se do kolektivu a skupinových aktivit. Respondentky mají souhlasný názor v tom, že děti bývají často velmi hravé a mají problémy v tom plnit zadané úkoly a udržet pozornost.

Následující otázka směřovala na to, jakým způsobem respondentky v mateřské škole napravují nedostatky a projevy nezralosti. Obě respondentky uvedly, že nápravu provádějí podle doporučení pedagogicko-psychologické poradny. Zároveň vybírají individuální úkoly, které posilují oslabené oblasti. Respondentka č. 1 klade důraz na spolupráci s rodinou, kterou považuje za důležitou při odstraňování nedostatků a projevů nezralosti. U dětí, které mají logopedické a řečové vady respondentka č. 2 doporučuje logopedickou péči, kterou nabízí přímo jejich mateřská škola pro děti, které se chystají nastoupit do základní školy.

Poslední otázka byla zaměřená na to: *„Jakým způsobem sdělujete rodičům úroveň školní zralosti jejich dítěte, jak reagují a následně spolupracují s MŠ?“* Obě respondentky volí profesionální a zároveň empatický přístup při sdělování těchto citlivých informací rodičům o jejich dítěti. Respondentka č. 1 uvedla: *„To je individuální, vždy velmi empaticky, profesionálně, nezaujatě, to je velmi důležité. Musíte si vytipovat charakter osobnosti rodiče a poté přistupovat, jednotný klíč asi neexistuje.“* Respondentka č. 2 přistupuje k rodičům podobně. S rodiči listují portfoliem a materiály dítěte a na základě toho rodičům sděluje, v čem má jejich dítě nedostatky. *„Vždy ale začínáme tím pozitivním, něčím, čím můžeme dítě pochválit, a poté přecházíme na oblasti, ve kterých má dítě obtíže. Snažíme se to rodičům vždy podložit třeba výkresy, pracovními listy, popisem situace, která nastala. Snažíme se působit profesionálně a zároveň přátelsky.“* Podle výpovědi obou respondentek jsou reakce rodičů různé. Záleží na rodičích, někteří rodiče jsou úzkostní a reagují přecitlivěle, jiní zase přijímají připomínky učitele a spolupracují, s některými je tato konverzace nepříjemná, ale nutná.

Shrnutí výzkumu

Tato část bakalářské práce se zabývá shrnutím výsledků výzkumného šetření. Informace jsem získávala za pomoci dvou výzkumných metod, a to analýzou dat a polostrukturovaným rozhovorem se dvěma respondentkami.

Z analýzy dostupné dokumentace a rozhovoru jsem zjistila, že vedení dokumentace o dítěti je v obou případech podobné a obsahuje stejné dokumenty. Součástí této dokumentace je vždy zápis o vývoji dítěte, který je doložen diagnostickým šetřením. Portfolio dítěte si každá učitelka vede podle sebe, jeho forma může být jiná, ale obsah je skoro stejný. Součástí portfolia jsou materiály, které dítě vytvořilo nebo vypracovalo a dokládají tak jeho vývoj v různých oblastech. Z analýzy dokumentace a z rozhovorů jsem zjistila, že obě respondentky pracují se svým vytvořením souborem didaktických úkolů, pomůcek a pracovních listů, které čerpají z různých zdrojů. Za pomoci toho souboru provádějí diagnostiku dítěte přibližně dvakrát do roka.

Otázky, které mi respondentky zodpověděly, byly pro praktickou část bakalářské práce velmi užitečné a důležité. Zajímalo mě, jakým způsobem respondentky pracují s dětmi ve věku od 5 do 7 let, co shledávají za důležité při přípravě předškoláka na vstup dítěte na základní školu a s jakými nejčastějšími nedostatky v oblasti školní připravenosti a zralosti se u těchto oblastí setkávají. Na základě rozhovoru s vybranými respondentkami vyplynulo, že pro přípravu dítěte na základní školu je velmi důležitý individuální přístup, který je uplatňován především v heterogenních třídách, u dětí se speciálními vzdělávacími potřebami, nebo u dětí, které mají nedostatky v oblasti školní připravenosti. Odpovědi respondentek mi odkryly nejčastější nedostatky, který ony vidí u předškolních dětí, obě se shodly, že v oblasti školní připravenosti to jsou logopedická vada v podobě dyslálie a v oblasti školní zralosti je dítě nezralé obvykle sociálně.

Za pomoci metody rozhovoru a analýzy dostupné dokumentace jsem získala odpovědi na výzkumné otázky. První výzkumná otázka zněla: „*Jaké aktivity probíhající v MŠ podporují připravenost dětí na školu?*“. Z odpovědí obou respondentek jsem se dozvěděla, že je důležitý především individuální přístup zaměřený na přípravu dítěte na školu, a to hlavně v heterogenní třídě. Mezi aktivity, které připravují dítě na základní školu řadíme grafomotorické listy, které jsou často součástí předškolních pracovních sešitů a písanek. Kromě toho předškoláci plní úkoly, které rozvíjí jejich logické myšlení, předmatematické představy, prostorovou orientaci a čtenářskou pregramotnost. Pro vstup dítěte na základní školu je důležitá sociální připravenost. Obě respondentky volí sebeobslužné činnosti a činnosti, které posilují samostatnost dítěte, například vyřizování vzkazů do jiných oddělení mateřských škol.

Druhá výzkumná otázka zněla: „*Jakým způsobem učitelky zaznamenávají individuální pokrok dětí?*“. Odpověď na ní jsem našla nejen v rozhovoru s respondentkami, ale i při analyzování dokumentů. Měla jsem možnost nahlédnout do portfolií vybraných dětí a do dokumentace, která zaznamenává vývoj a pokroky dítěte. Obě respondenty si vedou dokumentaci o dítěti, součástí, které je anamnéza dítěte, diagnostika, která byla provedena s dítětem a další dokumenty, například o odkladu školní docházky nebo doporučení z pedagogicko – psychologické poradny. Dalším způsobem, jakým respondenty zaznamenávají pokroky dítěte je portfolio, do kterého vkládají vypracované pracovní listy, obrázky a drobné výtvořky dětí. Při vedení portfolio je podle respondentek důležité uvádět na vypracované listy a namalované obrázky datum, kdy byly vytvořeny.

A třetí otázka zněla: „*V jakých oblastech mají předškoláci nejčastěji nedostatky?*“. Respondenty se shodly, že předškoláci mají nejčastěji obtíže v oblasti řeči, konkrétně se u nich objevují nedostatky v artikulaci a ve výslovnosti jedné hlásky nebo skupiny hlásek. Další oblastí, ve které mají děti nejčastěji nedostatky je oblast sociální nezralosti. Podle sdělení respondentek jde nejčastěji o přílišnou hravost dítěte, které se nedokáže soustředit na zadané úkoly. Sociální nezralost se u dětí projevuje také nesamostatností, problémem komunikovat s dospělými a vrstevníky a zapojení se do kolektivu a do společných aktivit.

2.5 VYTVOŘENÍ SOUBORU ČINNOSTÍ A DIDAKTICKÝCH MATERIÁLŮ

Na základě zjištěných informací z rozhovorů s respondentkami jsem identifikovala oblasti, ve kterých mají děti nejčastěji nedostatky a vytvořila jsem soubor činností a didaktických materiálů, které pomáhají reedukovat tyto obtíže.

Podle sdělení obou respondentek mají děti nejčastěji obtíže v oblasti řeči, ve foneticko-fonologické jazykové rovině. Děti mívají často nesprávnou a nedokonalou výslovnost, trpí poruchu zvanou dyslálie. Dyslálie, jinak zvaná patlavost je nejčastější poruchou komunikační schopnosti, která se objevuje u dětí s opožděným nebo narušeným vývojem řeči. Projevuje se nesprávným tvořením hlásek, narušenou výslovností jedné hlásky nebo skupiny hlásek a špatnou artikulací (Bednářová, Šmardová, 2015).

Pokud je dyslálie diagnostikovaná nebo se objevuje u dětí od 5 do 7 let je vhodné dítě doporučit do logopedické poradny, kde získá odbornou péči, a kde dochází k nápravě výslovnosti a procvičování artikulace (Bednářová, Šmardová, 2015).

Při reedukaci těchto obtíží je důležité pracovat s dítětem individuálně, provádět cvičení krátkodobě a efektivně a dělat cvičení od jednoduššího ke složitějšímu.

V rámci logopedické prevence v mateřské škole se zaměřujeme na gymnastiku mluvidel a obličeje nebo využíváme dechových cvičení.

Gymnastika mluvidel a obličeje

Úkolem dítěte je nápodobou opakovat pohyby rtů, jazyka a obličejových svalů. Během této činnosti klademe důraz na přesnost provedení cviku.

K této činnosti lze použít logopedické pomůcky, konkrétně logopedické zrcátko, ve kterém má dítě možnost se vidět, kontrolovat správné pohyby obličeje, jazyka a rtů, které opakuje po učitelce.

- Procvičování tváří: vytváříme výrazy obličeje (usmíváme se, mračíme se, divíme se), nafukujeme obě tváře, nebo jen jednu, vtahuje jednotlivě tváře do úst, krčíme nos
- Procvičování jazyka: vyplazování (různé tempo), pohyb jazyka po hrotech horních a dolních zubech, napodobování zvuku koníčka (otevřená pusa), přejíždění jazykem po zubech, kmitání jazykem do stran
- Procvičování rtů: přibližování a oddalování rtů, stahování horního a dolního rtu, napodobování rybičky (špulení), roztahování a stahování koutků, špulení rtů do kuličky

Dechová cvičení

Dechová cvičení jsou důležitá pro nácvik správného vdechu a výdechu při mluvení. Tato dechová cvičení doprovázíme vždy motivací tak, aby to pro dítě byla forma hry.

Klademe důraz na hluboký nádech nosem, bez zvedání ramen a vydechování ústy. Pro nácvik správného dýchání je poloha, ve které dechové cvičení provádíme, nejčastěji sedíme, ležíme nebo stojíme rovně, a hlavně v klidu.

- Napodobování zvuků: při výdechu napodobujeme zvuk vlaku (húúú, šššš), auta (túúú), hada (ssss), mouchy (bzzz), (mééé), ovce (bééé), krávy (búúú)
- Usměrnujeme vydechovaný vzduch: foukáme do peříčka (závod), sfoukáváme svíčku nebo odkvetlou pampelišku, foukáme bubliny za pomoci bublifuku, foukaná kopaná (s papírovým míčkem), nafukování míčku
- Délky nádechů a výdechů: střídáme délky nádechů a výdechů (dlouhý, krátký, hluboký, pomalý)

Z rozhovorů vyplynulo, že další oblastí, ve které nacházejí respondentky nedostatky je sociální oblast. Obě respondentky shledávají obtíže v přílišné hravosti dětí, nesoustředěnosti se na zadaný úkol a v koncentraci pozornosti. Kromě toho děti jsou podle nich méně samostatné, mají problémy se zapojení se do společných aktivit a komunikování s dospělými a vrstevníky.

V mateřské škole je možné tyto nedostatky reedukovat aktivitami, které jsou zaměřené na rozvoj sociálních dovedností konkrétně na podporu prosociálního chování, komunikace a kooperace.

Aktivity pro rozvoj prosociálního chování, komunikace, kooperace, pozornosti a soustředění

- Společné stavění ve skupinkách

Časová dotace: 10–15 minut

Cíl: rozvoj komunikace a kooperace

Pomůcky: různé stavebnice, kostky, korálky, puzzle,

Průběh: Děti rozdělíme do skupinek, připravíme jim pomůcky, se kterými budou pracovat. Namotivuje děti k tomu, aby společně něco postavily, například zvíře, nějakou stavbu nebo věc. Děti ve skupinkách společně vytváří a paní učitelka je pozoruje, sleduje, jaká atmosféra je ve skupinkách a jak děti mezi sebou spolupracují. Nakonec paní učitelka činnost ukončí a děti udělají kruh, doprostřed umístí své výrobky a společně si je představí a zhodnotí.

- Ztracený poklad

Časová dotace: 20–30 minut

Cíl: rozvoj kooperace a komunikace

Pomůcky: mapa školní zahrady, plátěný tunel, lano, symbol pokladu a odměna

Průběh: Vytvoříme skupinky dětí po 5, každé skupince dáme mapu, která je dovede ke ztracenému pokladu. Úkolem dětí bude co nejrychleji najít podle mapy ztracený poklad. Na cestě k pokladu budou na děti číhat překážky (prolézání tunelem, plazení se pod lanem, přeskokování kamenů, obíhání stromů, ...). Každá skupinka, která najde poklad získá odměnu.

- Magnety

Časová dotace: 5–10 minut

Cíl: rozvoj kooperace, podpora komunikace a pozornosti

Pomůcky: hudba z CD přehrávače

Průběh: Všechny děti za doprovodu hudby běhají po místnosti, jakmile se hudba ztiší zadá paní učitelka pokyn, například „Spojte se s kamarádem nohama“ a děti se jako magnetky spojí s nejbližším kamarádem za nohy. Pokud paní učitelka uvidí, že se všechny děti spojily pustí hudbu a děti pokračují v běhání po místnosti. Pokračujeme dál v obměnách pokynů, kdy se děti dotýkají nosy, hlavami, lokty, koleny atd.

- Smajlíci

Časová dotace: 5–10 minut

Cíl: rozvoj poznatků o emocích, podpora empatie a pomoci druhému

Pomůcky: kartičky emocí

Průběh: Děti sedí v kruhu, uprostřed je umístěn košík s kartičkami, na kterých jsou vyobrazená vždy nějaké emoce. Úkolem dítěte bude si jednu kartičku vylosovat a poté ji ztvárnit. Děti se budou snažit uhodnout o jakou emoci jde, případně co ta emoce vyjadřuje. Poté si společně s paní učitelkou budou děti povídat o tom, v jakém případě se s touto emoci můžeme setkat.

- Kdo zmizel?

Časová dotace: 5–10 minut

Cíl: rozvoj pozornosti, podpora skupiny dětí a poznatků o druhých

Průběh: Děti se libovolně rozmístí po místnosti. Paní učitelka si připraví příkrývku, která bude symbolizovat plášť neviditelnosti. Hra probíhá tak, že paní učitelka řekne dětem, aby se schoulily do klubíčka a zavřely oči. Během toho, kdy mají všichni zavřené oči, paní učitelka vybere jedno dítě, a to schová pod příkrývku. Na předem smluvený signál děti otevírají oči a snaží se poznat, kdo zmizel. Pokud se dětem nedaří poznat, kdo je schovaný pod pláštěm neviditelnosti dává paní učitelka dětem nápovědy, například popisuje, jak dané dítě vypadá. Po uhodnutí začínáme znovu, snažíme se vystřídat všechny děti.

3 ZÁVĚR A DISKUZE

Bakalářská práce se zabývá problematikou školní zralosti a připravenosti v oddělení nejstarších dětí předškolního vzdělávání. V průběhu psaní této práce jsem se utvrdila v tom, že dosažení optimální úrovně školní připravenosti a zralosti je důležité pro snadnější vstup dítěte do základní školy.

V teoretické části bakalářské práce byly zpracovány oblasti, které se vztahují k dané problematice. Zaměřila jsem se na charakteristiku vývoje dítěte předškolního věku, definovala jsem pojmy školní zralost a připravenost, uvedla jsem, co předchází vstupu dítěte do základní školy a věnovala jsem kapitolu diagnostice dítěte předškolního věku a jejím metodám.

V praktické části bakalářské práci bylo cílem analyzovat aktivity, dostupné materiály a dokumenty vybraných mateřských škol, které učitelé používají pro doložení úrovně školní připravenosti. Na základě těchto zjištěných dat jsem identifikovala oblasti, ve kterých mají děti nejčastěji nedostatky a vytvořila jsem soubor činností a didaktických materiálů podporujících reedukaci těchto obtíží. Domnívám se, že stanovené cíle mé bakalářské práce se mi podařilo splnit.

Cíl práce byl rozdělen do dvou kategorií. První část jsem splnila prostřednictvím analýzy dostupné dokumentace MŠ Jablůnka a MŠ V zahradě a rozhovoru se dvěma učitelkami z těchto mateřských škol. V souladu se stanoveným cílem jsem formulovala výzkumné otázky, na které jsem za pomoci těchto metod výzkumu našla odpovědi. V rámci výzkumného šetření jsem analyzovala školní vzdělávací programy vybraných mateřských škol, dokumentaci o vývoji dítěte, portfolia vybraných dětí a vzorové přípravy učitelek. Pomocí rozhovoru jsem zjistila, jakým způsobem učitelky podporují školní připravenost dětí na základní školu, jakým způsobem vedou dokumentaci o pokrocích a vývoji dítěte a zjistila jsem v jakých oblastech školní připravenosti a zralosti mají děti nejčastěji nedostatky.

V druhé části práce jsem se zaměřila na oblast rozvoje řeči a sociálních dovedností, ve kterých mají děti nejčastěji obtíže, na které jsem vytvořila soubor činností a aktivit, které podporují reedukaci těchto obtíží.

Hlavní cíle své bakalářské práce jsem splnila, nabízí se ovšem další možné rozpracování práce, a to více do hloubky. Bylo by vhodné zjišťovat úroveň školní připravenosti na vstup do základní školy za pomoci diagnostiky. To už ale není obsahem mé bakalářské práce, je to jen možná varianta dalšího využití mých zjištění.

Pokud bych výzkum realizovala v době nepandemické, provedla bych podrobnější analýzu dostupných dokumentů vybraných mateřských škol. Analýza prostřednictvím online platformy je podle mě neúplná a dochází často k nečitelnosti některých dat.

Závěrem bych ráda chtěla poděkovat učitelkám z MŠ Jablůňka a z MŠ V zahradě, které se mnou ochotně vedly online rozhovor a daly mi možnost nahlédnout do všech dostupných dokumentů, již zmíněnou online formou.

4 SEZNAM POUŽITÉ A CITOVANÉ LITERATURY

- BEDNÁŘOVÁ, J. & ŠMARDOVÁ, V., 2015. Diagnostika dítěte předškolního věku: co by mělo umět ve věku od 3 do 6 let 2. vydání., Brno: Edika. ISBN 978-80-266-0658-1.
- BEDNÁŘOVÁ, J. & ŠMARDOVÁ, V., 2011. Rozvoj grafomotoriky: jak rozvíjet kreslení a psaní Dotisk 1. vydání., Brno: Computer Press. ISBN 978-80-251-0977-9.
- BEDNÁŘOVÁ, J. & ŠMARDOVÁ, V., 2015. Školní zralost: co by mělo umět dítě před vstupem do školy 2. vydání., Brno: Edika. ISBN 978-80-266-0793-9.
- ČÁP, J., 1993. Psychologie výchovy a vyučování, Praha: Univerzita Karlova. ISBN 80-7066-534-3.
- DITTRICH, P., 1992. Pedagogicko-psychologická diagnostika, Praha: H & H. ISBN 80-85467-69-0.
- CHRÁSKA, M., 2007. Metody pedagogického výzkumu: základy kvantitativního výzkumu, Praha: Grada. ISBN 978-80-247-1369-4.
- KOLLÁRIKOVÁ, Z. & PUPALA, B. eds., 2010. Předškolní a primární pedagogika: Předškolná a elementární pedagogika Vyd. 2., Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-828-9.
- KUTÁLKOVÁ, D., 2005. Jak připravit dítě do 1. třídy: rozvoj obratnosti, smyslové vnímání, řeč, náměty na hry, kresba, školní zralost, Praha: Grada. ISBN 80-247-1040-4.
- LANGMEIER, J. & KREJČÍŘOVÁ, D., 2006. Vývojová psychologie 2., aktualiz. vyd., Praha: Grada. ISBN 80-247-1284-9.
- MATĚJČEK, Z., 2000. Co, kdy a jak ve výchově dětí 3. vyd., Praha: Portál. ISBN 80-7178-494-X.
- MATĚJČEK, Z., 2005. Prvních 6 let ve vývoji a výchově dítěte: normy vývoje a vývojové milníky z pohledu psychologa: základní duševní potřeby dítěte: dítě a lidský svět, Praha: Grada. ISBN 80-247-0870-1.
- MERTIN, V. & GILLE/RNOVÁ, I. eds., 2015. Psychologie pro učitelky mateřské školy Třetí vydání., Praha: Portál. ISBN 978-80-262-0977-5.
- OTEVŘELOVÁ, H., 2016. Školní zralost a připravenost, Praha: Portál. ISBN 978-80-262-1092-4.
- PRŮCHA, J., WALTEROVÁ, E. & MAREŠ, J., 2013. Pedagogický slovník 7., aktualiz. a rozš. vyd., Praha: Portál. ISBN 978-80-262-0403-9.

PRŮCHA, J. & KOŽÁTKOVÁ, S., 2013. Předškolní pedagogika: učebnice pro střední a vyšší odborné školy, Praha: Portál. ISBN 978-80-262-0495-4.

SPÁČILOVÁ, H., 2003. Pedagogická diagnostika v primární škole, Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci. ISBN 80-244-0568-7.

SVOBODA, M., KREJČÍŘOVÁ, D. & VÁGNEROVÁ, M., 2001. Psychodiagnostika dětí a dospívajících, Praha: Portál. ISBN 80-7178-545-8.

SYSLOVÁ, Z., KRATOCHVÍLOVÁ, J. & FIKAROVÁ, T., 2018. Pedagogická diagnostika v MŠ: práce s portfoliem dítěte, Praha: Portál. ISBN 978-80-262-1324-6.

VÁGNEROVÁ, M., 2012. Vývojová psychologie: dětství a dospívání Vydání 2., doplněné a přepracované., Praha: Karolinum. ISBN 978-80-246-2153-1.

ZELINKOVÁ, O., 2001. Pedagogická diagnostika a individuální vzdělávací program: nástroje v pro prevenci, nápravu a integraci, Praha: Portál. ISBN 80-7178-544-X.

AKTUÁLNÍ LEGISLATIVA A DOKUMENTY VZTAHUJÍCÍ SE K TÉMATU:

MŠMT, 2020. *Opatření k zápisům do ŽŠ pro školní rok 2020/2021* [online]. [vid. 16. 1. 2021]. Dostupné z: <https://www.msmt.cz/ministerstvo/novinar/opatreni-k-zapisum-do-zs-pro-skolni-rok-2020-2021>

RVP PV, 2018 [online]. [vid. 16.1.2021]. Dostupné z: <https://www.msmt.cz/file/45304/>

Zákon č. 561/2004 Sb. *Zákon o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon)* [online]. [vid. 16. 1. 2021].

Dostupné z: <https://www.msmt.cz/dokumenty-3/skolsky-zakon-ve-zneni-ucinnem-od-25-8-2020>

5 SEZNAM PŘÍLOH

Příloha č.1 – Otázky rozhovoru

Příloha č.2 – Přepis rozhovoru – respondentka č. 1

Příloha č.3 – Přepis rozhovoru – respondentka č. 2

Přílohy

Příloha č.1 – Otázky rozhovoru

- 1) Jaká je délka Vaší praxe v mateřské škole?
- 2) Kolik dětí předškolního věku (5-7 let) máte ve své třídě?
- 3) Jaké základní dovednosti, znalosti a návyky mají děti předškolního věku zvládnout před vstupem do primárního vzdělávání z Vašeho pohledu?
- 4) Jakým způsobem připravujete děti na vstup na základní školu? Jaké metody používáte?
- 5) Jak často a jakým způsobem provádíte diagnostiku školní zralosti u předškolních dětí?
- 6) Máte nějaký vzor, diagnostické listy?
- 7) Jakým způsobem dokumentujete/zaznamenáváte individuální vývoj dítěte?
- 8) Vedete dítěti portfolio? Jak vypadá a co obsahuje?
- 9) S jakými nejčastějšími nedostatky v oblasti školní zralosti, připravenosti se v mateřské škole nejvíce setkáváte?
- 10) Jakým způsobem napravujete projevy nezralosti?
- 11) Jakým způsobem sdělujete rodičům úroveň školní zralosti jejich dítěte, jak reagují a následně spolupracují s MŠ?

Příloha č. 2 – Přepis rozhovoru – respondentka č. 1

Rozhovor s respondentkou č. 1

1) Jaká je délka Vaší praxe v mateřské škole?

Délka mé praxe je 15 let.

2) Kolik dětí předškolního věku (5-7) máte ve své třídě?

Já mám heterogenní třídu a aktuálně mám ve třídě 8 dětí a z toho dvě děti s odkladem školní docházky z celkových 24 dětí.

3) Jaké základní dovednosti, znalosti a návyky mají děti předškolního věku zvládnout před vstupem do primárního vzdělávání z Vašeho pohledu?

Dítě by mělo být především sociálně zralé. Mělo by mít zvládnuté dovednosti v oblasti jemné a hrubé motoriky, grafomotoriky a správné držení tužky. Kromě jiného by mělo být schopné plnit dílčí úkoly předškoláka, mělo by být rozumově připravené, mít rozvinutou zrakovou a sluchovou percepci, přečíslené představy a předčtenářskou gramotnost. Současně by mělo být dostatečně schopné sebeobsluhy a samostatnosti. A zvládat řeč a mít rozvinuté vyjadřovací schopnosti.

4) Jakým způsobem připravujete děti na vstup na základní školu? Jaké metody používáte?

Jelikož se jedná o heterogenní třídu, je nutné rozčlenit dílčí aktivity dle věku, jako tomu je u pracovních listů. Na přípravu předškoláků klademe veliký důraz, je jim zřízená předškolácká písanka s tematickými úkoly pro posílení grafomotoriky. Obecně mají předškoláci více individuálních úkolů. Plní úkoly matematické a čtenářské pregramotnosti. Zaměřujeme se především na využití metody prožitku, názornosti, metody situační a didaktických her. Veliký důraz klademe na logopedickou prevenci. Snažíme se posilovat samostatnost dětí za pomoci dílčích úkolů, například vyřizováním vzkazů. Posilujeme i vzájemnou interakci mezi dětmi pomocí nejrůznějších sociálních her. Obvykle v době nepademie navštěvujeme s dětmi základní školu, kde děti získávají povědomí o školním prostředí. Další důležitou součástí přípravy dítěte na základní školu je především spolupráce s rodiči, kdy například rodičům doporučujeme posilovat oslabené oblasti.

Pracujete s předškoláky individuálně?

Velmi často, v heterogenní třídě je to nutné. Pokud se snažíte připravit dítě na základní školu, chcete, aby zvládalo všechny oblasti školní zralosti, tak musíte pracovat s dětmi individuálně.

Obvykle při volné hře dětí si ke stolečku zavolám předškoláka a dělám s ním úkoly, například máme před sebou pracovní list a já s ním procvičuji a zároveň zjišťuji úroveň prostorové orientace.

Jakým probíhá spolupráce s rodiči v oblasti přípravy dítěte na základní školu?

Většinou velice dobře, setkáváme se s tím, že rodiče předškoláků jsou velmi ochotní v případě plnění úkolů, které děti občas dostávají domů, nebo v dodržování doporučených činností, které dítěti pomáhají posilovat oslabené oblasti. Kromě jiného se rodiče zajímají a ptají se na aktuální stav vývoje dítěte hlavně u dětí, které v blízké době čeká nástup na základní školu. Dokonce někteří rodiče se nám svěřují s tím, co dělají doma se svými dětmi, ptají se, jestli volí vhodné aktivity anebo zjišťují, jak jinak by mohli pomoci dítěti s přípravou na základní školu.

5) Jak často a jakým způsobem provádíte diagnostiku školní zralosti u předškolních dětí?

Absolvovaly jsme mnoho školení a doporučení jsou různá, ale pokud je u dítěte běžný vývoj tak 2x do roka, tedy jednou za pololetí. U nových dětí se provádí adaptační diagnostika a klasická diagnostika se provádí 2x do roka, myslíme, že je to tak akorát. U dětí s SVP se diagnostika provádí dle potřeby, nebo pravidelně, asi jednou za měsíc.

6) Máte nějaký vzor, diagnostické listy?

Utvořili jsme si vlastní soubor diagnostických listů pro různé věkové skupiny, z různých diagnostických sešitů, knih a pomůcek, které se nám líbily a přišly nám vhodné pro diagnostikování dítěte.

7) Jakým způsobem dokumentujete/zaznamenáváte individuální vývoj dítěte?

Každé dítě má své desky, jednak vyplňujeme tabulky k vývoji dítěte, kdy používáme metodu škálování a popis, je-li třeba se více vyjádřit. Dále příkládáme anamnézu dítěte, různé přílohy, doporučení poradenských zařízení, tiskopisy k OŠD, vývoj kresby postavy aj.

8) Vedete dítěti portfolio? Jak vypadá a co obsahuje?

Ano vedeme. Každé dítě má své desky se založenými pracovními listy, obrázky, aj. Vždy se snažíme zaznamenat datum, kdy daný obrázek vznikl nebo kdy byl pracovní list vyplněn. Jsme si ale vědomé, že je třeba na nich zapracovat. Kolegyně shodou okolností byla před týdnem na školení a asi je budeme inovovat.

Odnášejí si děti své portfolio k zápisu nebo případně do první třídy?

Ne, já osobně jsem se s tím ještě nesečkala.

9) S jakými nejčastějšími nedostatky v oblasti školní zralosti, připravenost se v mateřské škole nejvíce setkáváte?

Nejčastěji asi narušená komunikační schopnost, zpravidla v největším procentu je to vadná výslovnost – dyslalie, ale je pravda, že děti jsou méně schopné vyprávět plynule, vyjadřovací schopnosti jsou také na nízké úrovni, což plyne z nízké úrovně komunikace v rodině. Děti si s rodiči málo povídají, čtou, zpívají, říkají básničky apod. Toto je nahrazováno IT technologiemi a bohužel je to znát. A často jsou děti nezralé po sociální stránce, nesamostatné, nejsou schopné plnit dílčí úkoly předškoláka jako například vyřídit vzkaz, zapojit se do skupinových aktivit a není teď myšlena povaha dítěte, jsou úzkostné, více hravé, více emočně závislé na rodičích, mají potíže v komunikaci s okolím, s kamarády, učitelkou apod. Obecně se jedná o menší úroveň zvládnutí sociální role a přizpůsobení chování dané situaci, kterou by mělo dítě jako předškolák zvládat a prozatím nezvládá.

10) Jakým způsobem napravujete projevy nezralosti?

Primárně dle doporučení poradenského zařízení. Také plynule navazujeme na zřejmé nedostatky, posilování pomocí dílčích individuálních úkolů. Snažíme se spolupracovat s rodinou za pomoci konzultace nebo doporučení činností a úkolů.

11) Jakým způsobem sdělujete rodičům úroveň školní zralosti jejich dítěte, jak reagují a následně spolupracují s MŠ?

To je individuální, vždy velmi empaticky, profesionálně, nezaujatě, to je velmi důležité. Musíte si vytipovat charakter osobnosti rodiče a poté přistupovat. Jednotný klíč asi neexistuje. Jsou rodiče, kteří nic neřeší, rodiče přehnaně úzkostní, rodiče, se kterými je radost spolupracovat a nakonec rodiče, u kterých byste nechtěla řešit raději nic, spolupráce je s nimi nepříjemná, ale i tak musíte s nimi komunikovat a sdělit jim informace o jejich dítěti. Je nutné jim sdělit, že z Vašeho pohledu vstup do základní školy nedoporučujete, uvedete jim důvod, a následně jim doporučíte poradenské zařízení. Ale ono je to ve své podstatě jedno, poněvadž o odkladu školní docházky nebo vstupu do základní školy má rozhodující slovo stejně rodič.

Příloha č. 3 – Přepis rozhovoru – respondentka č. 2

Rozhovor s respondentkou č. 2

1) Jaká je délka Vaší praxe v mateřské škole?

Délka mojí praxe je 20 let.

2) Kolik dětí předškolního věku (5-7 let) máte ve své třídě?

Mám ve třídě 22 dětí, z toho 2 s individuálním vzdělávacím plánem a 3 děti s odkladem školní docházky.

3) Jaké základní dovednosti, znalosti a návyky mají děti předškolního věku zvládnout před vstupem do primárního vzdělávání z Vašeho pohledu?

Dítě by mělo být zralé jak po fyzické, psychické tak i po sociální stránce. V rámci fyzického rozvoje a pohybové koordinace by dítě mělo mít určitou váhu a výšku, tak aby uneslo školní tašku. Mělo by zvládat činnosti hrubé motoriky, to znamená, že by mělo dokázat ujít nějakou vzdálenost nebo by mělo umět chodit do schodů a u toho střídat nohy. V sebeobslužných činnostech by mělo umět se svléknout, obléknout a obout se. Mělo by umět použít příbor, nalít si nápoj a uklidit si po sobě místo. Co se týče jemné motoriky klademe důraz na správné držení psací potřeby. Dítě by mělo vést tahy plynule a návazně, mělo by zvládnout obtahovat a vybarvovat obrazce. Po psychické stránce je důležité, aby dítě zvládlo dočasné odloučení od rodičů, aby dokázalo být emočně stálé, bez výrazných výkyvů nálad, a aby dokázalo respektovat autoritu. Dítě, které má zvládnout přestup do základní školy by mělo umět přijmout úkol a přiměřeně se mu věnovat a úkol dokončit, i přesto že ho nebaví, nebo by dělalo raději něco jiného. Dítě by mělo zvládnout se soustředit na danou činnost, pamatovat, co prožilo, vidělo, slyšelo a reprodukovat to, a mělo by zvládnout pracovat samostatně. Mělo by mít dostatečně rozvinuté logické myšlení, mělo by být schopno se orientovat v matematických pojmech a prostorových představách. Mělo by mít dostatečně rozvinuté jazykové a komunikační dovednosti jako například mít přiměřenou slovní zásobu, mělo by umět mluvit souvisle ve větách, mělo by správně vyslovovat a skloňovat. Co se týče ještě jeho sociální stránky, mělo by zvládnout komunikovat jak se svými vrstevníky ale i s dospělými, mělo by se umět zapojit do kolektivu dětí, spolupracovat, a respektovat pravidla.

4) Jakým způsobem připravujete, děti na vstup na základní školu? Jaké metody používáte?

V naší třídě plně předškoláků se zaměřujeme na přípravu dětí na základní školu. Snažíme se, aby děti byly schopné se soustředit na zadání úkolu, úkol samotný nebo na čtení pohádky. Zaměřujeme

se tedy na rozvoj soustředěnosti dítěte na práci, dále rozvíjíme rozvoj hrubé a jemné motoriky, s ní související grafomotoriky. Nezapomínáme ani na logické myšlení a předmatematické představy a prostorovou orientaci. Velký důraz klademe na činnosti sebeobslužné, dáváme dítěti možnost posilovat samostatnost, kdy například necháváme děti, aby vyřizovaly vzkazy do jiných tříd, nebo aby přinesly nějakou věc z jiné třídy. U předškoláků uplatňujeme metody prožitkového a kooperativního učení a činnosti dětí, které jsou vázané na přímé zážitky dětí. Současně využíváme situační a sociální učení. Používáme také spoustu pracovní sešitů a knížek pro předškoláky, například „Sešit předškoláka“.

5) Jak často a jakým způsobem provádíte diagnostiku školní zralosti u předškolních dětí?

Diagnostikování dětí provádíme asi tak 2x do roka. Ale v případě, že zrovna vidím, že je potřeba u dítěte něco posílit, vyzoruji, že dítě má s něčím výraznější obtíže, tak si udělám záznam a následně se na to u něj zaměřím.

6) Máte nějaký vzor, diagnostické listy?

Jako nástroj k diagnostikování dětí používáme diagnostický kruh „Co už umím“ nebo diagnostické listy v mateřské škole – „Co dovedu“. Využíváme jen určité listy, ne celý nástroj. Volíme ty, které se nám líbí a dokážeme je realizovat.

7) Jakým způsobem dokumentujete/zaznamenáváte individuální vývoj dítěte?

Každému dítěti už od nástupu do mateřské školy vedeme jeho desky. Součástí nich je anamnéza dítěte, vstupní diagnostika dítěte, diagnostické listy na průběžnou diagnostiku, dále doporučení pedagogické poradny, dokumenty o odkladu školní docházky a docházka dítěte do mateřské školy.

8) Vedete dítěti portfolio? Jak vypadá a co obsahuje?

Ano vedeme, každé dítě u nás ve třídě má své portfolio, které je označené jeho fotkou případně svým obrázkem. Součástí portfolio je fotka dítěte, případně fotka jeho rodiny, a pak se do něj vkládají obrázky a výkresy dětí, jejich vyplněné pracovní listy, případně menší výrobky.

Odnášejí si děti své portfolio k zápisu nebo případně do první třídy?

Nevím o tom, že bychom jako školka dávali dětem portfolio k těmto účelům, ale za mě by to byl skvělý nápad, který bych mohla navrhnout ve školce, protože spolupráce mateřské školy se základní školou je důležitá.

9) S jakými nejčastějšími nedostatky v oblasti školní zralosti, připravenost se v mateřské škole nejvíce setkáváte?

Nejčastěji se setkáváme asi s logopedickými vadami a vadami řeči. Děti mají narušenou komunikační schopnost, objevuje se u nich dyslálie. Jedná se o nesprávnou artikulaci a výslovnost

některých hlásek. Nejčastěji špatně vyslovují sykavky nebo vibranty R a Ř. Další oblastí, se kterou se často setkáváme je sociální nezralost, ta se projevuje u dětí například přehnanou hravostí, to znamená, že dítě není schopné plnit úkoly, které samo nevolí a nedokáže koncentrovat pozornost. To jsou časté důvody odkladu školní docházky u nás v mateřské škole.

10) Jakým způsobem napravujete projevy nezralosti?

To už je závislé na dítěti a na tom, co pedagogická poradna doporučí, jak s dítětem dál pracovat. Nejčastěji se zaměřujeme na pravidelnou logopedickou péči, kterou naše mateřská škola dětem nabízí, dále pravidelné docházení dítěte do mateřské školy. Snažíme se vybírat aktivity a úkoly, které pomůžou posílit jeho oblast nezralosti.

Logopedickou péči poskytujete přímo v mateřské škole?

Ano, máme možnost nabídnout rodičům logopedickou péči, kterou u nás v mateřské škole zajišťuje externí pedagog. Ta je vyhrazená výhradně pro předškoláky, u kterých vidíme, že mají nějakou logopedickou vadu, nebo potřebují posílit určité hlásky. V současné době k nám na logopedii dochází více než jedna třetina předškolních dětí, kvůli vyššímu zájmu se naše logopedická péče nenabízí mladším dětem. Ty většinou odkazujeme na logopedickou poradnu.

11) Jakým způsobem sdělujete rodičům úroveň školní zralosti jejich dítěte, jak reagují a následně spolupracují?

U nás to funguje tak, že si většinou sedneme s rodičem, někdy je u toho přítomno i dítě a listujeme si tím portfoliem a jeho materiály a na základě toho rodičům sdělujeme, proč nám přijde nezralé na vstup na základní školu. Vždy ale začínáme tím pozitivním, něčím, čím můžeme dítě pochválit, a poté přecházíme na oblasti, ve kterých má dítě obtíže. Snažíme se to rodičům vždy podložit třeba výkresy, pracovními listy nebo popisem situace, která nastala. Snažíme se působit profesionálně a zároveň přátelsky, s rodiči máme několikrát ročně různé setkání, takže můžu říct, že s nimi máme navázané dobré vztahy. Reakce rodičů jsou různé, setkáváme se s rodiči, které s námi souhlasí a přijímají naše připomínky a spolupracují s námi, ale jsou také rodiče, které jsou úzkostní, pro které je jejich dítě středobodem a těžko přijímají, že by jejich dítě mělo nějaké obtíže nebo projevy nezralosti.